

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІНАНСІВ, ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ І БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
СЕКЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І ПРАВА

Г.П. Трегубенко

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ:
073 «МЕНЕДЖМЕНТ»

076 «ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»

281 «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»
СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МАГІСТР

2018

**УДК 346.1(477)
Т 66**

Рецензенти:

Божко В.М., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального та адміністративного права і процесу Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Рекомендовано до друку науково–методичною радою
Полтавського національного університету імені Юрія Кондратюка
Протокол № ____ від _____ 2018 р.

Трегубенко Г.П., ст. викладач секції державного управління і права кафедри фінансів і банківської справи ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка.

Т 66 Господарське право: навчальний посібник. – Полтава: ПолтНТУ, 2018. – 107 с.

У навчальному посібнику подано навчальний матеріал, який висвітлює сучасне трактування сутності, теоретико–методологічні засади господарських процесів і відповідає тематичному плану навчальної дисципліни «Господарське право» програми підготовки слухачів на присвоєння кваліфікаційного рівня «магістр».

Для магістрів спеціальностей «Менеджмент», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «Публічне управління та адміністрування», а також викладачів, аспірантів, слухачів вищих навчальних закладів системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМА 1. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ФОРМИ УЧАСТІ ДЕРЖАВИ І МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	5
ТЕМА 2. ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ ТА ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ І СПОЖИВАЧІВ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	14
ТЕМА 3. СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ. ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ОБ'ЄДНАННЯ. ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА.	22
ТЕМА 4. ВИКОРИСТАННЯ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.	30
ТЕМА 5. ЦІННІ ПАПЕРИ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. КОРПОРАТИВНІ ПРАВА ТА КОРПОРАТИВНІ ВІДНОСИНИ.	36
ТЕМА 6. ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. ГОСПОДАРСЬКІ ДОГОВОРИ.	43
ТЕМА 7. ВИЗНАННЯ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА БАНКРУТОМ.	52
ТЕМА 8. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ.	59
ТЕМА 9. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ.	66
ГЛОСАРІЙ (ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ).....	71
НАВЧАЛЬНІ ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ.....	92
Відповіді на тестові завдання.....	99
ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	100
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	102
Перелік нормативно–правових актів.....	102
Перелік літературних джерел.....	106

ВСТУП

Господарське законодавство України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами.

З сучасним розвитком України та її інтеграційним прагненням, в тому числі і щодо адаптації законодавства до вимог Європейського Союзу у господарській діяльності, постає важливе питання підготовки кваліфікованих фахівців з господарського права. Навчальна дисципліна «Господарське право» покликана забезпечити опанування студентами основних знань з правового регулювання суспільних відносин щодо організації, безпосереднього здійснення та управління господарською діяльністю.

Метою вивчення дисципліни є ознайомлення студентів із цілісним комплексом знань про склад господарсько–правових відносин, які виникають в процесі здійснення та організації господарської діяльності суб'єктами господарювання, прищеплення студентам навичок використання законодавчих актів в конкретних ситуаціях із практики діяльності окремих суб'єктів господарювання. Предметом вивчення дисципліни «Господарське право» є основні положення законодавства України та господарсько–правової доктрини, що визначають правові, організаційні засади здійснення господарської діяльності та керівництва нею. Навчальний курс передбачає вивчення як теоретичних питань господарської діяльності в цілому, так і окремих його галузей, порядок створення окремих суб'єктів господарювання, укладання та забезпечення виконання господарських договорів, юридичної відповідальності за невиконання, порушення чи неналежне виконання зобов'язань суб'єктами господарських правовідносин, а також набуття практичних навичок роботи з нормативно–правовими актами.

Матеріал навчального посібника розміщено з урахуванням чинного господарського законодавства України та інших нормативно–правових актів, аби студенти могли вільно орієнтуватися в системі не лише господарського законодавства, яке має комплексний характер, а й інших галузей законодавства України.

Даний навчальний посібник стане у пригоді при підготовці до семінарських занять, проміжного та підсумкового контролю знань, допоможе систематизувати і конкретизувати знання, набуті в процесі вивчення дисципліни, сконцентрувати увагу на основних поняттях, їх ознаках і особливостях.

ТЕМА 1. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ФОРМИ УЧАСТІ ДЕРЖАВИ І МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

- 1.1. Форми реалізації державною економічної політики.
- 1.2. Основні напрями економічної політики держави.
- 1.3. Прогнозування та планування економічного і соціального розвитку.
- 1.4. Засоби державного регулювання господарської діяльності.
- 1.5. Відносини суб'єктів господарювання з органами місцевого самоврядування.

1.1. Форми реалізації державною економічної політики

Відповідно до ст. 13 Конституції України держава виконує функцію організації господарського життя суспільства. Тому відносини щодо державного регулювання економіки є складовою сфери господарських відносин згідно з ч. 4 ст. 3 Господарського Кодексу України (далі – ГКУ). Такі відносини визначаються як організаційно–господарські відносини.

Державне регулювання економіки є складовою державної регуляторної політики. Організаційно–правові засади реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності визначено у Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. Згідно з цим Законом **державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності** (далі – державна регуляторна політика) – це напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Регуляторний акт – це прийнятий уповноваженим регуляторним органом нормативно–правовий акт, який або окремі положення якого спрямовані на правове регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання.

Забезпечення здійснення державної регуляторної політики включає:

- встановлення єдиного підходу до підготовки аналізу регуляторного впливу та до здійснення відстежень результативності регуляторних актів;
- підготовку аналізу регуляторного впливу;
- планування діяльності з підготовки проектів регуляторних актів;

- оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, а також відкриті обговорення за участю представників громадськості питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю;
- відстеження результативності регуляторних актів;
- перегляд регуляторних актів;
- систематизацію регуляторних актів;
- недопущення прийняття регуляторних актів, які є непослідовними або не узгоджуються чи дублюють діючі регуляторні акти;
- викладення положень регуляторного акта у спосіб, доступний та однозначний для розуміння особами, які повинні впроваджувати або виконувати вимоги цього регуляторного акта;
- оприлюднення інформації про здійснення регуляторної діяльності.

Громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання та наукові установи, а також консультативно–дорадчі органи, що створені при органах державної влади та органах місцевого самоврядування і представляють інтереси громадян та суб'єктів господарювання, мають право:

- подавати до регуляторних органів пропозиції про необхідність підготовки проектів регуляторних актів, а також про необхідність їх перегляду;
- у випадках, передбачених законодавством, брати участь у розробці проектів регуляторних актів;
- подавати зауваження та пропозиції щодо оприлюднених проектів регуляторних актів, брати участь у відкритих обговореннях питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю;
- бути залученими регуляторними органами до підготовки аналізів регуляторного впливу, експертних висновків щодо регуляторного впливу та виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів;
- самостійно готувати аналіз регуляторного впливу проектів регуляторних актів, розроблених регуляторними органами, відстежувати результативність регуляторних актів, подавати за наслідками цієї діяльності зауваження та пропозиції регуляторним органам або органам, які відповідно до цього Закону на підставі аналізу звітів про відстеження результативності регуляторних актів приймають рішення про необхідність їх перегляду;
- одержувати від регуляторних органів у відповідь на звернення, подані в установленому законом порядку, інформацію щодо їх регуляторної діяльності.

Засоби здійснення державної регуляторної політики розкрито детально у вищенаведеному Законі. Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується на забезпечення реалізації

державної політики у сфері підприємництва, є Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва (далі – Держкомпідприємництво), що діє на підставі постанови Кабінету Міністрів України № 667 від 26.04.2007 р. Держкомпідприємництво є центральним органом виконавчої влади, його діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України, є спеціально уповноваженим органом з питань державної регуляторної політики, державної реєстрації, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності. У межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства Держкомпідприємництво видає накази, організовує і контролює їх виконання, а в разі потреби видає разом з центральними органами виконавчої влади та іншими державними органами спільні акти. Нормативно-правові акти Держкомпідприємництва підлягають реєстрації в установленому законодавством порядку.

Формами реалізації економічної політики є економічна стратегія – довгострокова (стратегічна) економічна політика і економічна тактика – поточна (тактична) економічна політика. **Економічна стратегія** – це обраний державою курс економічної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення крупномасштабних економічних та соціальних завдань, завдань культурного розвитку, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту. Суб'єктом економічної стратегії є держава в особі уповноважених на це органів державної влади. Мета економічної стратегії – вирішення крупномасштабних економічних та соціальних завдань, завдань культурного розвитку, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту. Зміст економічної стратегії визначає певний курс економічної політики. **Економічна тактика** – сукупність найближчих цілей, завдань, засобів і способів їх досягнення для реалізації стратегічного курсу економічної політики в конкретних умовах, що складаються в поточному періоді розвитку народного господарства. За правовою суттю економічна тактика є правовою формою реалізації державою економічної політики, яка характеризується як засіб реалізації економічної стратегії:

- має за мету досягнення найближчих цілей і завдань економічної стратегії;
- за змістом представлена засобами і способами реалізації економічної стратегії;
- її тривалість може визначатися певним поточним періодом розвитку народного господарства (роками, подіями тощо).

Правове закріплення економічної політики надає заходам реалізації економічної політики нормативного характеру. Здійснюється це шляхом прийняття відповідних нормативно–правових актів.

1.2. Основні напрями економічної політики держави

Основними напрямками економічної політики, що визначаються державою, є:

- структурно–галузева політика, спрямована на здійснення державою прогресивних змін у структурі народного господарства, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково–технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення. Складовими цієї політики є промислова, аграрна, будівельна та інші сфери економічної політики, щодо яких держава здійснює відносно самостійний комплекс заходів стимулюючого впливу;
- інвестиційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно–галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним;
- амортизаційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання найбільш сприятливих та рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів переважно на якісно новій техніко–технологічній основі;
- політика інституційних перетворень, спрямована на формування раціональної багатоукладної економічної системи шляхом трансформування відносин власності, здійснення роздержавлення економіки, приватизації та націоналізації виробничих фондів, забезпечення на власній основі розвитку різних форм власності і господарювання, еквівалентності відносин обміну між суб'єктами господарювання, державну підтримку і захист усіх форм ефективного господарювання та ліквідацію будь–яких протизаконних економічних структур;
- цінова політика, спрямована на регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями та видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін;

- антимонопольно–конкурентна політика, спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки;
- бюджетна політика, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у народне господарство, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу;
- податкова політика, спрямована на забезпечення економічно обгрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів;
- грошово–кредитна політика, спрямована на забезпечення народного господарства економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування і розвитку економіки;
- валютна політика, спрямована на встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективне використання;
- зовнішньоекономічна політика, спрямована на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника.

Держава здійснює екологічну політику, що забезпечує раціональне використання та повноцінне відтворення природних ресурсів, створення безпечних умов життєдіяльності населення.

У соціально–економічній сфері держава здійснює соціальну політику захисту прав споживачів, політику заробітної плати і доходів населення, політику зайнятості, політику соціального захисту та соціального забезпечення.

1.3. Прогнозування та планування економічного і соціального розвитку

Здійснюючи економічну політику за напрямками, визначеними у ст. 10 ГКУ, держава застосовує різні правові форми. Правові форми державного управління економікою визначаються як врегульовані нормами права види діяльності держави (її органів) у сфері економіки. До основних правових форм відносять планування, управління, контроль та нормативне регулювання.

Одним з основних нормативно–правових актів, яким визначаються питання прогнозування та планування економічного і соціального розвитку держави, слід вважати Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України». Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно–територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави.

Державне прогнозування економічного і соціального розвитку визначено в Законі як науково обгрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно–територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обгрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально–економічних процесів.

Основними формами державного планування господарської діяльності є Державна програма економічного та соціального розвитку України, Державний бюджет України, а також інші державні програми з питань економічного і соціального розвитку, порядок розробки, завдання та реалізація яких визначаються законом про державні програми.

Відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку визначаються як документи, що відповідають вимогам законодавства України щодо документів і відображають прогнози та програми економічного і соціального розвитку. Система прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку складається з:

- прогнозів економічного і соціального розвитку України на середньо–та короткостроковий періоди;

- Державної програми економічного і соціального розвитку України на короткостроковий період;
- прогнозів економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на середньостроковий період;
- програм економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на короткостроковий період;
- прогнозів розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період;
- програм розвитку окремих галузей економіки.

На виконання Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» і Бюджетного кодексу України, з метою формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та адміністративно–територіальних одиниць, затверджено Порядок розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету.

1.4. Засоби державного регулювання господарської діяльності

Для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм економічного і соціального розвитку держава застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності.

Засоби державного регулювання господарської діяльності – це сукупність способів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання. Отже, саме господарська діяльність суб'єктів господарювання є об'єктом державного регулювання.

Законодавець у ч. 2 ст.12 ГКУ визначив основні засоби державного регулювання господарської діяльності: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій. Незважаючи на те, що наведений перелік ніби–то є вичерпним, вважати його саме таким уявляється спірним питанням, оскільки в статті зазначається, що наведені засоби є основними засобами державного регулювання. Тому можливість закріплення в нормативно–правових актах та застосування інших засобів державного регулювання господарської діяльності не виключається.

Аналізуючи перелік наведених у статті основних засобів державного регулювання, слід також звернути увагу на те, що не завжди об'єктом

такого регулювання є безпосередньо господарська діяльність. Стосовно певних засобів (наприклад, надання інвестиційних, податкових пільг, дотацій, компенсацій тощо), здійснення державного регулювання стосується надання окремого статусу суб'єктам господарювання, завдяки чому вони отримують певні переваги і реалізують їх у процесі здійснення господарської діяльності. Тому об'єктом державного регулювання є безпосередньо або опосередковано господарська діяльність суб'єктів господарювання. Саме цей критерій може бути однією з підстав для розмежування правової природи наведених засобів державного регулювання і віднесення їх до групи об'єктивних (ліцензування, патентування тощо) чи статусних (надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій) засобів державного регулювання господарської діяльності.

Відповідно до ч. 3 ст.12 ГКУ основним нормативно–правовим актом з питань державного регулювання господарської діяльності є Господарський кодекс України, проте не виключається застосування спеціального законодавства, до якого законодавець відносить інші законодавчі акти, а також програми економічного і соціального розвитку. Законодавство з питань державного регулювання господарської діяльності: а) має закріпити умови, обсяги, сфери та порядок застосування окремих видів засобів державного регулювання господарської діяльності; б) має врегулювати питання щодо встановлення та скасування пільг і переваг у господарській діяльності окремих категорій суб'єктів господарювання.

До спеціальних нормативно–правових актів з питань державного регулювання господарської діяльності відносяться Закони України: «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про ціни і ціноутворення», «Про стандартизацію» та ін.

1.5. Відносини суб'єктів господарювання з органами місцевого самоврядування

Органи місцевого самоврядування здійснюють свої повноваження щодо суб'єктів господарювання виключно в межах, визначених Конституцією України, законами про місцеве самоврядування та іншими законами, що передбачають особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі, іншими законами. Органи місцевого самоврядування можуть здійснювати щодо суб'єктів господарювання також окремі повноваження органів виконавчої влади, надані їм законом.

Відповідно до чинного законодавства територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально–економічного та культурного розвитку

і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно–територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Обласні та районні ради затверджують програми соціально–економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання; затверджують районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально–економічних і культурних програм, та контролюють їх виконання; вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції.

Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності. Органи місцевого самоврядування з питань здійснення ними повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

До основних законів, в яких визначаються повноваження органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, можна віднести: Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» система місцевого самоврядування включає:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську ради;
- сільського, селищного, міського голів;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської рад;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення.

У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього Закону можуть утворюватися районні в місті ради. Органи місцевого самоврядування (закон визначає представницькі органи місцевого самоврядування, виконавчі органи

місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення) є юридичними особами і наділяються цим та іншими законами власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону.

Органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади. Рішення про наділення міських рад правами щодо управління майном і фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, приймається на місцевих референдумах відповідних районних у містах громад. У разі якщо територіальна громада району в місті внаслідок референдуму не прийме рішення про передачу права управління майном та фінансами відповідній міській раді, а територіальна громада міста або міська рада не прийняла рішення про створення органів місцевого самоврядування районів у місті, міська рада здійснює управління майном та фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, та несе відповідальність перед громадою відповідного району у місті.

Відповідно до норми ст. 20 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

ТЕМА 2. ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ ТА ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ І СПОЖИВАЧІВ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

- 2.1. Антимонопольно–конкурентне законодавство
- 2.2. Поняття конкуренції у сфері господарювання
- 2.3. Монопольне становище на ринку. Природні монополії
- 2.4. Недобросовісна конкуренція: поняття та прояви
- 2.5. Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно–конкурентного законодавства

2.1. Антимонопольно–конкурентне законодавство

Законодавство про захист економічної конкуренції ґрунтується на нормах, установлених Конституцією України, і складається із Законів України «Про захист економічної конкуренції», «Про Антимонопольний

комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції», інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цих законів.

Враховуючи, що недобросовісною конкуренцією згідно із законом є будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності, то добросовісною конкуренцією є дії, що відповідають правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності. Таким чином, всі нормативно-правові акти, що встановлюють правила у підприємницькій діяльності, слід віднести до конкурентного законодавства, яке встановлює правила добросовісної конкуренції.

Господарський Кодекс та законодавство України регулюють суспільні відносини, що складаються на території України. З метою забезпечення конкурентоспроможності українських товарів і товаровиробників за межами України на міжнародних ринках можуть бути допущені відступлення від вимог законів, що регулюють відносини економічної конкуренції у межах України.

Міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, відносини економічної конкуренції можуть бути врегульовані по-іншому.

З метою забезпечення економічної конкуренції на фінансових ринках і ринках цінних паперів, які вимагають особливостей правового впливу, законом можуть бути визначені особливості регулювання відносин, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією та монополізмом на цих ринках.

2.2. Поняття конкуренції у сфері господарювання

Економічна конкуренція є одним із основних інструментів та умовою існування ринку. В економічній науці розроблено чотири моделі конкурентних відносин: досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія. Надане визначення конкуренції в українському законі найбільш співпадає із поняттям конкуренції в моделі досконалої конкуренції, яка передбачає рівновагу попиту і пропозиції товару на ринку.

Така позиція визначення відносин конкуренції обґрунтовано критикується, оскільки теоретики рівноваги стали використовувати термін «конкуренція» для визначення ринку, в якому кожний учасник занадто слабкий, щоб викликати зміни в ціні. У стані рівноваги немає місця діяльності, направленої на те, щоб перевершити зусилля інших по задоволенню бажань ринку. Тобто втрачається мета, інтерес сторін у підприємництві та у конкуренції – отримання перемоги у суперництві та додаткового прибутку. У цьому можливо проявляється один з чинників,

що стримує розвиток підприємництва та конкуренції, як змагання, в Україні.

Аналізуючи визначення конкуренції різними фахівцями, можна виділити такі підходи до розуміння конкуренції.

По–перше, це поведінкове тлумачення конкуренції, відповідно до якого конкуренція – це суперництво, боротьба за гроші покупців та інші майнові блага шляхом задоволення потреб споживачів.

Другий підхід зміщує увагу з боротьби фірм на аналіз структури ринку, його стану, тих умов, що панують на ньому. Головним є визначення ступеня монополізації ринку, свободи продавця й покупця.

По–третє, функціональний підхід, що забезпечує реалізацію двох найважливіших функцій конкуренції – порівняльної й селективної.

По–четверте, управлінський підхід, коли конкуренція зводиться до внутрішнього процесу управління суб'єктом господарювання власними перевагами, до прийняття рішень у сфері підприємництва з метою одержання перемоги в боротьбі з конкурентами для задоволення власних об'єктивних і суб'єктивних потреб.

Органи влади та органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно–господарського управління та контролю зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь–яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію.

У зв'язку з цим забороняється приймати акти або вчиняти дії, що визначають привілейоване становище суб'єктів господарювання тієї чи іншої форми власності або ставлять у нерівне становище окремі категорії суб'єктів господарювання чи іншим способом порушують правила конкуренції.

У разі коли органи влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання вважають, що акти органів влади та органів місцевого самоврядування можуть мати негативний вплив на економічну конкуренцію, щодо таких актів органами Антимонопольного комітету України може бути розглянуто справу про порушення законодавства про захист економічної конкуренції в порядку ст. 36 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Звернення до органів Антимонопольного комітету України не позбавляє зацікавлену особу права звернутися до суду з метою захисту своїх прав та охоронюваних інтересів.

Державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснюються органами Антимонопольного комітету України.

2.3. Монопольне становище на ринку. Природні монополії

Традиційна концепція монополії має на увазі наявність на ринку продавця, який регулює пропозицію та умови реалізації товарів без впливу споживача і захищений від можливості появи на ринку інших суб'єктів господарювання.

Сучасне законодавство передбачає два основних критерії для визначення домінуючого (монопольного) положення суб'єкта господарювання на ринку: якісний і кількісний.

Якісний критерій, який повинен бути головним та вказувати на сутність поведінки та взаємовідносин суб'єкта господарювання на ринку, повинен зазначати значної конкуренції. Основними ознаками, що визначають сутність поведінки суб'єкта господарювання, є наявність факторів обмеження доступу інших суб'єктів господарювання на ринок та визначення умов обігу товарів, які, зокрема, визначаються:

- наявністю або встановленням бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання;
- обмеженістю можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів;
- обмеженістю збуту товарів та встановленням бар'єрів для залишення цього ринку з метою знайти на інших товарних ринках покупців (продавців) у зв'язку з труднощами реалізації того, у що був вкладений капітал;
- відданістю споживачів компаніям і їх товарам, продуктам харчування і одягу, які вони знають та використовують.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» у ст. 12 встановлює загальні умови, за яких суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, а саме його кількісний критерій:

- на цьому ринку у нього немає жодного конкурента;
- він не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.

Вважається, що кожен із двох чи більше суб'єктів господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо стосовно певного виду товару між ними немає конкуренції або є незначна конкуренція і щодо них, разом узятих, виконується одна з вищенаведених загальних умов.

З метою спрощення розгляду справ щодо економічної конкуренції та її порушень, контролю за структурою ринку і частками суб'єктів господарювання на ньому законодавець імперативно встановив розмір частки суб'єкта господарювання, перевищення якої встановлює факт монопольного становища на ринку.

Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35 відсотків, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції.

Монопольним (домінуючим) вважається також становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, за таких умов:

- сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 50 відсотків;
- сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 70 відсотків – і при цьому вони не доведуть, що зазнають значної конкуренції.

З метою усунення негативного впливу на конкуренцію органи державної влади здійснюють стосовно існуючих монопольних утворень певні заходи, до яких можна віднести:

- утворення національних комісій регулювання природних монополій;
- заходи нормативного характеру, спрямовані на правове регулювання монопольної діяльності та товарних ринків, створення умов для розвитку конкуренції;
- обов'язкові для розгляду рекомендації органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктам господарювання, об'єднанням щодо припинення дій або бездіяльності, які містять ознаки порушень законодавства про захист економічної конкуренції, та усунення причин виникнення цих порушень і умов, що їм сприяють;
- прийняття рішення про примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монопольне (домінуюче) становище;
- ліцензування діяльності монопольних утворень.

З метою недопущення посилення рівня економічної концентрації суб'єктів господарювання на ринку, сприяння створенню умов для розвитку конкуренції органам державної влади та органам місцевого самоврядування забороняється вчиняти акти:

- спрямовані на економічне посилення існуючих суб'єктів господарювання-монополістів;
- спрямовані на утворення без достатніх підстав нових монопольних утворень;
- приймати рішення про виключно централізований розподіл товарів.

Природна монополія – це особливий стан товарного ринку. Режим правового регулювання природних монополій є винятковим, обумовленим суспільними інтересами та особливим суб'єктним станом учасників правовідносин. Винятковість такого режиму полягає у виведенні певних сфер господарювання з-під дії ринкових механізмів та введення з метою

захисту суспільних інтересів безпосереднього державного регулювання певних відносин, що обмежує принцип свободи економічної діяльності.

Предметом регулювання діяльності суб'єктів природних монополій є:

- ціни (тарифи) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- доступ споживачів до товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- інші умови здійснення підприємницької діяльності у випадках, передбачених законодавством.

Аналіз законодавства про природні монополії дозволяє визначити певні ознаки суб'єктів природних монополій:

- суб'єкт господарювання діє у певній, визначеній законом, сфері чи на певному ринку;
- суб'єкт господарювання є окремою юридичною особою або монопольним утворенням у розумінні Закону України «Про захист економічної конкуренції». Перелік суб'єктів природних монополій складається та ведеться Антимонопольним комітетом України відповідно до його повноважень;
- законом визначені обов'язки суб'єктів природних монополій та обмеження їх діяльності.

2.4. Недобросовісна конкуренція: поняття та прояви

Поняття недобросовісної конкуренції розвинене з положень Паризької конвенції з охорони промислової власності, яка була підписана в 1883 р. Вона встановила, що актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах.

Ця норма містить всеохоплююче положення (генеральний делікт), згідно з яким можна регулювати та припиняти будь-які відносини, що виникають внаслідок здійснення недобросовісних дій у підприємницькій діяльності, суперечать встановленим правилам (нормативним актам), торговим та чесним звичаям і пов'язані з економічною конкуренцією.

Характерною рисою більшості правопорушень у сфері недобросовісної конкуренції є здійснення їх шляхом активних дій, що включають свідому спрямованість волі на досягнення певної мети чи результату, а саме досягнення переваг у конкуренції, які є неправомірними. Стаття 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» визначає недобросовісну конкуренцію тільки як «будь-які дії» і прямо не вказує на бездіяльність як на протиправну поведінку.

Разом з тим, як впливає з визначення недобросовісної конкуренції у Договорі про проведення узгодженої антимонопольної політики,

підписаному країнами СНД 25.01.2000 р., недобросовісна конкуренція може здійснюватися як у формі дій, так і у формі бездіяльності.

З метою конкретизації виділено три групи відносин, які стосуються ділової практики й актів недобросовісної конкуренції. При цьому не можна говорити про кодифікацію та вичерпний перелік неправомірних дій і видів актів недобросовісної конкуренції, які змінюються з розвитком ділової та торговельної практики.

До актів недобросовісної конкуренції законодавець відніс:

- по–перше, неправомірне використання ділової репутації господарюючого суб'єкта;
- по–друге, створення перешкод господарюючим суб'єктам у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
- по–третє, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

Недобросовісна конкуренція посягає на ефективність економічних відносин, встановлений державою порядок здійснення підприємницької діяльності, суб'єктивні права й інтереси споживачів і конкурентів, соціальне благополуччя суспільства в цілому.

Вчинення дій, визначених Законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення Антимонопольним комітетом України адміністративно–господарських штрафів, передбачених Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції», а також адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законодавством.

2.5. Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно–конкурентного законодавства

Норма ГКУ передбачає підстави застосування адміністративно–господарських санкцій за порушення антимонопольно–конкурентного законодавства у виді штрафів, що накладаються органами Антимонопольного комітету України.

Штраф накладається на юридичних осіб, на групу суб'єктів господарювання – юридичних та/або фізичних осіб, що відповідно до закону визнається суб'єктом господарювання, у випадках, передбачених частиною 4 ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Розмір штрафів встановлено у ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції», диференційовано від виду правопорушень. Рішення про накладення штрафів у розмірах понад одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян приймаються виключно Антимонопольним комітетом України, адміністративною колегією Антимонопольного комітету України на їх засіданнях. Штрафна господарсько–правова відповідальність характеризується насамперед тим,

що вона виконує каральну або дисциплінарну функцію. Накладення штрафної санкції за порушення правил конкуренції не надає ніяких видимих компенсаційних благ іншим господарюючим суб'єктам або споживачам. Законом не визначений мінімальний розмір штрафу, що передбачає можливість застосовувати санкції у визначених законом межах в залежності від ступеня вини правопорушника та шкоди для економічної конкуренції.

Вчинення дій, визначених законом як недобросовісна конкуренція, юридичними особами, їх об'єднаннями та об'єднаннями громадян, що не є господарюючими суб'єктами, тягне за собою накладення на них Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями штрафів у розмірі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Окрім адміністративно–господарської відповідальності суб'єктів господарювання – юридичних осіб законом передбачена адміністративна відповідальність громадян, зареєстрованих як підприємці, та посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 1643, 1661 – 1664).

Незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені – тягнуть за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої.

Умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця, – тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця – тягнуть за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушник, на якого накладено штраф, сплачує його у тридцятиденний строк з дня одержання рішення про накладення штрафу, якщо інше не визначено цим рішенням. За кожен день прострочення сплати штрафу стягується пеня у розмірі одного відсотка від суми штрафу.

У разі відмови від сплати штрафу Антимонопольний комітет України, його територіальні відділення стягують штраф та пеню в судовому порядку.

ТЕМА 3. СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ. ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ОБ'ЄДНАННЯ. ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА.

- 3.1. Поняття суб'єкта господарювання. Державна реєстрація суб'єкта господарювання
- 3.2. Підприємство як організаційна форма господарювання
- 3.3. Об'єднання підприємств: поняття та види
- 3.4. Господарські товариства: поняття, правовий статус та види
- 3.5. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання

3.1. Поняття суб'єкта господарювання. Державна реєстрація суб'єкта господарювання

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єктами господарювання є:

- господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;
- громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва.

Суб'єктами мікропідприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;
- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не

перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;
- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Суб'єкти господарювання реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання, права оперативного управління відповідно до визначення цієї компетенції у цьому Кодексі та інших законах.

Суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа чи фізична особа – підприємець у порядку, визначеному законом. Відкриття суб'єктом господарювання філій (відділень), представництв без створення юридичної особи не потребує їх державної реєстрації. Відомості про відокремлені підрозділи суб'єктів господарювання залучаються до її реєстраційної справи та включаються до Єдиного державного реєстру в порядку, визначеному законом.

Процедура проведення державної реєстрації включає в себе чотири етапи: перевірку комплектності документів, які подаються для реєстрації, та повноти відомостей, що вказуються в реєстраційні картці; перевірку поданих документів на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації; внесення відомостей про юридичну особу чи фізичну особу – підприємця до Єдиного державного реєстру; оформлення і видачу свідоцтва про державну реєстрацію та виписки з Єдиного державного реєстру. Датою реєстрації суб'єкта господарювання є дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації юридичної особи чи фізичної особи – підприємця.

3.2. Підприємство як організаційна форма господарювання

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково–дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГКУ та іншими законами.

Основні ознаки підприємства:

- суб'єкт господарювання;
- самостійний учасник господарських відносин;
- створюється компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами;
- метою створення є задоволення суспільних та особистих потреб;
- систематичне здійснення виробничої, науково–дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГКУ та іншими законами.

Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

Залежно від мети підприємства створення розрізняють комерційні та некомерційні. Комерційні підприємства здійснюють підприємницьку діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та для одержання прибутку (ч. 2 ст. 3 ГК). Прикладом таких підприємств є приватні підприємства, іноземні підприємства та підприємства з іноземними інвестиціями, комунальні комерційні підприємства, державні комерційні підприємства, господарські товариства (але лише ті, що діють як підприємства). Діяльність некомерційних підприємств спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально–технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання (ч. 3 ст. 3 ГК). Такими є казенні та комунальні некомерційні підприємства.

Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

Підприємство відкриває рахунки в банку згідно з ЦК, ГК, Законом України «Про банки і банківську діяльність» та нормативними актами Національного банку України.

Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб. Це означає, що підприємство діє як одна юридична особа. Проте, його засновниками можуть бути інші юридичні особи, так що і підприємство може бути засновником інших юридичних осіб.

Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

3.3. Об'єднання підприємств: поняття та види

Об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Об'єднання підприємств утворюються підприємствами на добровільних засадах або за рішенням органів, які відповідно до цього Кодексу та інших законів мають право утворювати об'єднання підприємств. В об'єднання підприємств можуть входити підприємства, утворені за законодавством інших держав, а підприємства України можуть входити в об'єднання підприємств, утворені на території інших держав.

Об'єднання підприємств утворюються на невизначений строк або як тимчасові об'єднання. Об'єднання підприємств є юридичною особою.

Залежно від порядку заснування об'єднання підприємств можуть утворюватися як господарські об'єднання або як державні чи комунальні господарські об'єднання.

Господарське об'єднання – об'єднання підприємств, утворене за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність. Господарські об'єднання діють на основі установчого договору та/або статуту, який затверджується їх засновниками.

Державне (комунальне) господарське об'єднання – об'єднання підприємств, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання), або рішенням компетентних органів місцевого самоврядування. Державне (комунальне) господарське об'єднання діє на основі рішення про його утворення та статуту, який затверджується органом, що прийняв рішення про утворення об'єднання.

Дане положення застосовуються також до об'єднань інших суб'єктів господарювання – юридичних осіб або об'єднань підприємств за участі таких осіб, якщо інше не передбачено ГКУ та іншими законами.

3.4. Господарські товариства: поняття, правовий статус та види

Господарськими товариствами згідно зі ст. 79 ГКУ визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.

Як суб'єкт господарських правовідносин господарське товариство характеризується такими ознаками:

- господарське товариство – це об'єднання осіб (юридичних осіб, громадян України, осіб без громадянства, іноземців), які називаються учасниками. У випадках, передбачених ГКУ, господарське товариство може бути створене однією особою, якщо інше не встановлено законом;
- діючи в інтересах своїх учасників, господарське товариство переслідує визначену ними мету – одержання прибутку;
- господарське товариство створюється на підставі відповідного волевиявлення засновника (акта спільної волі його засновників) та вчинення дій, необхідних для державної реєстрації юридичної особи;
- господарське товариство як юридична особа незалежне від змін у складі його учасників;
- між господарським товариством і його учасниками, а також між самими учасниками виникають корпоративні правовідносини, які породжують у кожного учасника товариства корпоративні права та обов'язки. Реалізуючи свої корпоративні права (наприклад, право на участь в управлінні господарським товариством), учасники господарського товариства можуть у певній мірі впливати на формування волі товариства як юридичної особи;
- господарське товариство має внутрішню структуру, яка забезпечує організаційну єдність. Управління справами господарського товариства здійснюється у заздалегідь встановленому законом та установчими документами порядку, обов'язковому для всіх учасників;
- майно господарського товариства відокремлене від майна його учасників. Майно, сформоване за рахунок вкладів учасників та інших не заборонених законом джерел, закріплюється за господарським товариством на праві власності;
- господарське товариство має відокремлену відповідальність за власними зобов'язаннями від відповідальності його учасників.

До суб'єктів, які наділяються правом щодо заснування та участі в господарських товариствах ГКУ належать:

- господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;
- громадські та інші організації;
- громадяни України, іноземці та особи без громадянства;
- органи державної влади, наділені господарською компетенцією;
- органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією.

Іноземні громадяни, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, а також міжнародні організації можуть бути засновниками та учасниками господарського товариства нарівні з громадянами та юридичними особами України, крім випадків, встановлених законодавчими актами України.

Господарським кодексом України та іншими законодавчими актами можуть встановлюватися обмеження щодо заснування та участі в господарських товариствах суб'єктів господарювання або інших осіб.

Релігійні організації користуються правом заснування господарських товариств виключно для випуску богословської літератури і виробництва предметів культового призначення.

Господарські товариства є юридичними особами. Наявність у господарського товариства статусу юридичної особи дозволяє йому діяти як самостійному суб'єкту права (у тому числі укласти господарські договори з третіми особами незалежно від окремих учасників і навіть укласти договори із самими учасниками), виступати у зовнішніх відносинах від власного імені, бути позивачем і відповідачем у суді, самостійно відповідати за своїми зобов'язаннями. При цьому господарське товариство як юридична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю) або через своїх учасників (повне товариство, командитне товариство), які діють відповідно до установчих документів та закону.

Засновниками або учасниками господарського товариства можуть бути суб'єкти господарювання – юридичні особи, у тому числі й інші господарські товариства. При цьому суб'єкти господарювання – юридичні особи, які стали засновниками або учасниками господарського товариства, зберігають статус юридичної особи набуваючи корпоративні права щодо такого господарського товариства.

Наділені загальною правоздатністю, господарські товариства можуть здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, якщо інше не

передбачено законом. Правовий статус господарських товариств встановлено ЗУ «Про господарські товариства», ЗУ «Про акціонерні товариства», ГКУ, ЦКУ тощо. До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

3.5. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання

Громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи відповідно до статті 58 ГКУ. Громадянин–підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

Громадянин може здійснювати підприємницьку діяльність:

- безпосередньо як підприємець або через приватне підприємство, що ним створюється;
- із залученням або без залучення найманої праці;
- самостійно або спільно з іншими особами.

Громадянин здійснює управління заснованим ним приватним підприємством безпосередньо або через керівника, який наймається за контрактом. У разі здійснення підприємницької діяльності спільно з іншими громадянами або юридичними особами громадянин має права та обов'язки відповідно засновника та/або учасника господарського товариства, члена кооперативу тощо, або права і обов'язки, визначені укладеним за його участі договором про спільну діяльність без створення юридичної особи. Громадянин–підприємець здійснює свою діяльність на засадах свободи підприємництва та відповідно до принципів, передбачених у статті 44 ГКУ.

Громадянин–підприємець зобов'язаний:

- у передбачених законом випадках і порядку одержати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності;
- повідомляти органи державної реєстрації про зміну його адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню у реєстраційних документах;
- додержуватися прав і законних інтересів споживачів, забезпечувати належну якість товарів (робіт, послуг), що ним виготовляються, додержуватися правил обов'язкової сертифікації продукції, встановлених законодавством;
- не допускати недобросовісної конкуренції, інших порушень антимонопольно–конкурентного законодавства;

- вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства;
- своєчасно надавати податковим органам декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію), інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових платежів; сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і в розмірах, встановлених законом.

Громадянин–підприємець, який не в змозі задовольнити вимоги кредиторів, пов'язані із здійсненням ним підприємницької діяльності, може бути визнаний за рішенням господарського суду банкрутом. Підстави та порядок визнання суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом визначені Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Іноземці та особи без громадянства при здійсненні господарської діяльності в Україні користуються такими самими правами і мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, якщо інше не передбачено ГКУ, іншими законами.

Громадяни, які постійно проживають на території України, можуть об'єднуватися у кредитні спілки. **Кредитною спілкою** є неприбуткова організація, заснована громадянами у встановленому законом порядку на засадах добровільного об'єднання грошових внесків з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні інших фінансових послуг. Кредитна спілка є юридичною особою. Статусу юридичної особи вона набуває з дня її державної реєстрації. Кредитна спілка діє на основі статуту, який затверджується загальними зборами членів кредитної спілки. Майно кредитної спілки є її власністю і складається з фондів кредитної спілки, коштів доходу та іншого майна. Кредитна спілка не може бути засновником або учасником суб'єктів підприємницької діяльності. Статус, порядок організації та здійснення господарської діяльності кредитної спілки визначаються ГКУ, ЗУ «Про кредитні спілки» та іншими законами.

Юридичні особи, незалежно від форм власності, а також повнолітні громадяни можуть утворювати благодійні організації (благодійні фонди, членські благодійні організації, благодійні установи тощо). **Благодійною організацією** визнається недержавна організація, яка здійснює благодійну діяльність в інтересах суспільства або окремих категорій осіб без мети одержання прибутків від цієї діяльності. Благодійні організації утворюються і діють за територіальним принципом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також державні та комунальні підприємства, установи, організації, що повністю або частково фінансуються з бюджету, не можуть бути засновниками (засновником) та/або членами благодійної організації.

Особливості статусу інших юридичних осіб, що здійснюють неприбуткову господарську діяльність, визначаються відповідними законами, якими регулюється порядок діяльності цих суб'єктів.

ТЕМА 4. ВИКОРИСТАННЯ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

4.1. Регулювання відносин щодо використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності

4.2. Об'єкти прав інтелектуальної власності

4.3. Правомочності суб'єктів господарювання щодо використання торговельної марки, комерційного найменування

4.4. Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційної таємниці

4.1. Регулювання відносин щодо використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності

Право інтелектуальної власності – це право особи (фізичної або юридичної) на результат інтелектуальної, творчої діяльності, яке встановлене законодавством. Право інтелектуальної власності є непорушним: ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законодавством. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності.

До особистих немайнових прав інтелектуальної власності належать:

- право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
- право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, яке може завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися) від автора до іншої особи за жодних обставин.

Щодо майнових прав інтелектуальної власності, то до них належать:

- право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання.

Законом можуть бути встановлені винятки та обмеження в майнових правах інтелектуальної власності за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для повномірної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та реалізації законних інтересів суб'єктів цих прав. Право інтелектуальної власності та право власності на річ (носій об'єкта інтелектуальної власності) не залежать одне від одного. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ (носій об'єкта права інтелектуальної власності), і навпаки, перехід права власності на річ (наприклад, диск із аудіовізуальним твором, чи технічний пристрій, який містить запатентований винахід) не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності (наприклад, на аудіовізуальний твір чи винахід). Отже, право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного. Інститут права інтелектуальної власності має два підінститути: авторське право і право промислової власності.

Джерелами права інтелектуальної власності є міжнародні правові акти і національне законодавство країн–учасниць міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності. Джерелами національного права інтелектуальної власності, зокрема є: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та ін. Відносини у сфері використання інтелектуальної власності поза межами господарських правовідносин не регулюються цивільним законодавством.

4.2. Об'єкти прав інтелектуальної власності

Об'єкти права інтелектуальної власності складаються з таких груп: об'єкти патентування, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, об'єкти авторського права, об'єкти селекційних досягнень, об'єкти науково–технічної інформації, об'єкти нетрадиційних рішень (ноу–хау). **До об'єктів права патентування належать:** винаходи, корисні моделі, промислові зразки. **До засобів індивідуалізації:** торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування, географічне зазначення походження товарів. Серед об'єктів

авторського права, які активно використовують у сфері господарювання, слід виділити комп'ютерні програми, географічні карти, сценарії конкурсів та телевізійних програм. **До об'єктів селекційних досягнень** належать сорти рослин і породи тварин. **До об'єктів науково–технічної інформації** належать документовані або публічно оголошені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки, виробництва, одержані в результаті науково–дослідницької, проектно–технологічної, виробничої та громадської діяльності. **До об'єктів нетрадиційних рішень відносять:** ноу–хау, об'єкти наукових відкриттів, об'єкти раціоналізаторських пропозицій, об'єкти захисту від недобросовісної конкуренції.

Слід зазначити, що будь–який об'єкт інтелектуальної власності за певних обставин може використовуватися у сфері господарювання. **Винахід** – це технологічне (технічне) рішення у формі способу, продукту, чи у формі застосування раніше відомого продукту, способу за новим призначенням.

Винахід у формі способу – це науково–технічне рішення щодо сукупності заходів, які виконуються в певній послідовності чи з дотриманням певних правил. Способи, як процеси, що здійснюються над відповідним об'єктом, поділяються на:

- способи націлені на виготовлення продуктів (речовин);
- способи, націлені на зміну стану предметів матеріального світу без отримання якогось продукту;
- способи, які дозволяють визначати стан предметів матеріального світу (контроль, вимірювання, діагностика).

Винахід у формі продукту – це пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітини рослини, тварини, людини.

Винахід у формі застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням – це виявлення їхніх нових можливостей, які відповідають умовам патентоспроможності і мають нову сферу застосування. Не будь–яке науково–технічне вирішення може набути правового режиму винаходу, а лише те, яке є патентоздатним. Відповідно до чинного законодавства до умов патентоздатності винаходу належать: новизна, певний винахідницький рівень і промислова придатність. Відповідність таким умовам визначається під час кваліфікаційної експертизи, яка проводиться Укрпатентом.

Новизна є основною вимогою при експертизі винаходу. Розрізняють локальну новизну, яка встановлюється на підставі національного патентного масиву, що складається з виданих в Україні патентів і поданих в Україні заявок на реєстрацію винаходів, і конвенційну (міжнародну) новизну, яка встановлюється на підставі міжнародної патентної документації. Винахід є новим, якщо він не зумовлений попереднім рівнем розвитку техніки. Під «попереднім рівнем розвитку техніки» розуміють усі знання, які існували до дати подання або дати пріоритету патентної заявки.

Наступною вимогою є наявність винахідницького рівня (у правовій літературі також зустрічаємо термін «неочевидність»). Така вимога закону зумовлена тим, що охорона не повинна надаватися на те, що вже відоме, як частина попереднього рівня розвитку техніки, або на все те, що є очевидним для особи, яка має відповідну кваліфікацію. Не слід ототожнювати поняття «новизни» і «винахідницького рівня». Винахідницький рівень є лише за наявності новизни і прогресу (винахідницький крок).

Винахід не може бути суто теоретичним, отже до нього висувається вимога бути промислово придатним, тобто таким, що може використовуватися в промисловості.

Не можуть бути об'єктами винаходу: відкриття, наукові теорії та математичні методи, методи організації та управління господарством, плани, умовні позначення, розклади, правила, методи виконання розумових операцій; комп'ютерні програми; результати художнього конструювання; топографії інтегральних мікросхем; сорти рослин і породи тварин.

4.3. Правомочності суб'єктів господарювання щодо використання торговельної марки, комерційного найменування

Процес використання знака може мати і зворотний вплив на його розрізняльну здатність. Так, зокрема, відбувається зі знаками, які стали загальноновживаними, як позначення товарів певного виду, і втратили свою розрізняльну здатність для споживачів внаслідок незалежного один від одного неодноразового застосування різними виробниками для одного і того ж товару чи для товару такого ж виду. Проте будь-яка особа, яка до дати подання заявки на торговельну марку або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала торговельну марку в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача). Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із підприємством чи діловою практикою або з тією частиною підприємства чи ділової практики, в яких було використано торговельну марку або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Розширене поняття використання торговельної марки надається в п. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Відповідно до зазначеного Закону використанням знака визнається:

- нанесення його на будь-який товар, для якого знак зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним,

етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);

- застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;
- застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах.

Знак визнається використаним, якщо його застосовано у формі зареєстрованого знака, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмітності знака. Отже, сутність категорії використання торговельної марки полягає в юридично закріпленій можливості її використання як власником безпосередньо, так і іншою особою, якій це право кореспондується.

Національна модель використання торговельних марок виходить з принципу їх реального використання, і лише поважні причини можуть дозволити використання знака у формі сповіщення, інформування третіх осіб про те, що певна торговельна марка використовується. Суттєвим є те, що окрім принципу реального використання торговельної марки у вітчизняному законодавстві закріплено також принцип «обов'язкового використання торговельної марки».

Відповідно до Паризької конвенції з охорони промислової власності, якщо в країні використання зареєстрованого знака є обов'язковим, реєстрація може бути скасована лише по закінченні справедливого строку і лише тоді, коли зацікавлена особа не подасть докази, що виправдовують причини її бездіяльності. Обставини, які є перешкодою для товарного знака, що виникають незалежно від волі власника товарного знака, такі як обмеження імпорту або інші урядові вимоги для товарів і послуг, що захищаються цим товарним знаком, повинні визнаватися як поважні причини для невикористання. Використання товарного знака іншою особою за умови контролю з боку власника товарного знака повинно визнаватися як використання товарного знака з метою збереження реєстрації. Українське законодавство закріпило принцип обов'язкового використання торговельної марки в п. 4 ст. 18 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Відповідно до зазначеної норми, якщо знак не використовується в Україні повністю або щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва або від іншої дати після цієї публікації, будь-яка особа має право звернутися до суду із заявою про дострокове припинення дії свідоцтва повністю або частково.

Суб'єкти права на торговельну марку, які здійснюють посередницьку діяльність, можуть на підставі договору з виробником товару (послуг)

використовувати свою торговельну марку з торговельною маркою виробника, а також замість його торговельної марки лише у тому випадку, якщо це не вводитиме споживача в оману щодо якості товару.

Правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з—поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

4.4. Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційної таємниці

За режимом доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. У свою чергу інформація з обмеженим доступом за своїм правовим режимом поділяється на таємну і конфіденційну. До таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі, а тому доступ до неї здійснюється відповідно до законів про цю інформацію. До кола таємної інформації відносяться, зокрема: секретна інформація, що визнається державною таємницею в установленому Законом порядку. **Конфіденційна інформація** – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. Особи, які володіють конфіденційною інформацією, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту. До кола конфіденційної інформації у сфері господарської (підприємницької) діяльності відноситься інформація, що визнається такою відповідно до законодавства.

Так, ЦК України визначається, що **комерційною таємницею** є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є право на використання комерційної таємниці, виключне право дозволяти використання комерційної таємниці, виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці.

За порушення майнових прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю чи прав на «ноу–хау», зокрема шляхом добування протиправним способом чужої комерційної інформації, розголошення її без згоди особи, уповноваженої на те, чи схилення до її розголошення або використання чужої комерційної інформації без згоди уповноваженої особи, власник цієї інформації має право на відшкодування завданої майнової та моральної шкоди відповідно до правил ст. 1166 та ст. 1167 ЦК.

Така цивільна відповідальність може наставати і в разі вчинення дій, зазначених у главі 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Проте не може бути застосовано відповідальності за збирання, розголошення чи використання відомостей, які не можуть належати до кола комерційної таємниці згідно з приписами постанови Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці».

ТЕМА 5. ЦІННІ ПАПЕРИ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. КОРПОРАТИВНІ ПРАВА ТА КОРПОРАТИВНІ ВІДНОСИНИ.

- 5.1. Цінні папери та їх види
- 5.2. Умови і порядок випуску цінних паперів суб'єктами господарювання
- 5.3. Придбання цінних паперів суб'єктами господарювання
- 5.4. Державне регулювання ринку цінних паперів
- 5.5. Корпоративні права та корпоративні відносини: зміст та законодавство

5.1. Цінні папери та їх види

Суб'єкти господарювання в межах своєї компетенції та відповідно до встановленого законодавством порядку можуть випускати та реалізовувати цінні папери, а також придбавати цінні папери інших суб'єктів господарювання.

Цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його

випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

В Україні можуть випускатися і перебувати в обігу пайові, боргові та інші цінні папери. У сфері господарювання у випадках, передбачених законом, використовуються такі види цінних паперів: акції, облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик, облігації місцевих позик, облігації підприємств, казначейські зобов'язання, ощадні (депозитні) сертифікати, векселі, сертифікати фондів операцій з нерухомістю (сертифікати ФОН), іпотечні сертифікати (сертифікати з фіксованою дохідністю, сертифікати участі), інші види цінних паперів, передбачені ГКУ та іншими законами.

Цінні папери можуть бути іменними або на пред'явника. Іменні цінні папери передаються шляхом повного індосаменту (передавальним записом, який засвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи), якщо інше не передбачено законом або в них спеціально не вказано, що вони не підлягають передачі. Цінні папери на пред'явника обертаються вільно. Порядок іменної ідентифікації цінних паперів у бездокументарній формі встановлюється законом.

Правовий режим цінних паперів визначається ГКУ та іншими законами. Що стосується видів цінних паперів, то законодавчо на сьогодні закріплено поділ цінних паперів на такі групи:

- пайові цінні папери, які засвідчують участь у статутному капіталі, надають їх власникам право на участь в управлінні емітентом і одержання частини прибутку, зокрема у виді дивідендів, та частини майна при ліквідації емітента;
- боргові цінні папери, які засвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання;
- похідні цінні папери, механізм розміщення та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та (або) товарних ресурсів;
- товаророзпорядчі цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах (ст. 195 ЦК).

Цей перелік є невичерпним і законом можуть визначатися також інші групи цінних паперів.

Перелік конкретних цінних паперів, які на сьогоднішній день можуть знаходитися в обігу в Україні, наведено в ст. 3 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»: акції, інвестиційні сертифікати, облігації підприємств, державні облігації України, облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання України, ощадні (депозитні) сертифікати, векселі, іпотечні облігації, іпотечні сертифікати, заставні, сертифікати

фондів операцій з нерухомістю, приватизаційні цінні папери, похідні цінні папери, товаророзпорядчі цінні папери (коносаменти, складські свідоцтва).

5.2. Умови і порядок випуску цінних паперів суб'єктами господарювання

Суб'єкт господарювання – юридична особа у випадках і порядку, передбачених законом, має право випускати від свого імені акції та облігації підприємства і реалізовувати їх громадянам та юридичним особам.

Право на випуск акцій та облігацій підприємства виникає у суб'єкта господарювання з дня реєстрації цього випуску у відповідному органі державної влади.

Суб'єкту господарювання забороняється випуск акцій та облігацій підприємства для покриття збитків, пов'язаних з його господарською діяльністю.

Суб'єкти господарювання, виключною діяльністю яких є діяльність з управління активами інститутів спільного інвестування, мають право випускати інвестиційні сертифікати.

Установи банків, що приймають на депонування кошти від юридичних осіб та громадян, видають їм письмові свідоцтва, які посвідчують право вкладників на одержання після закінчення встановленого строку депозиту і відсотків по ньому (ощадні (депозитні) сертифікати).

Фінансові установи, які створили фонд операцій з нерухомістю та здійснюють залучення коштів фізичних та юридичних осіб в управління з метою фінансування будівництва житла, мають право випускати сертифікати фонду операцій з нерухомістю.

Суб'єкти господарювання мають право в порядку, встановленому законом, випускати в обіг векселі – боргові цінні папери, які посвідчують безумовне грошове зобов'язання векседавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Цінні папери (або їх бланки) виготовляються лише на державних підприємствах, що мають ліцензію Міністерства фінансів України, та охороняються.

Особливості випуску цінних паперів у бездокументарній формі визначаються законом.

5.3. Придбання цінних паперів суб'єктами господарювання

Суб'єкти господарювання можуть придбавати акції та інші цінні папери, зазначені у цьому Кодексі, за рахунок коштів, що надходять у їх

розпорядження після сплати податків та відсотків за банківський кредит, якщо інше не встановлено законом.

Цінні папери оплачуються суб'єктами господарювання у гривнях, а у випадках, передбачених законом та умовами їх випуску в обіг, – в іноземній валюті. Незалежно від виду валюти, якою проведено оплату цінних паперів, їх вартість виражається у гривнях.

Чинне законодавство визначає валютні аспекти грошових розрахунків за цінні папери. Ця норма встановлює, що цінні папери, за загальним правилом, оплачуються в українській національній валюті – гривні. У відповідності з положеннями ч. 1 ст. 192 ЦК, ч. 1 ст. 3 Декрету КМ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» гривня є єдиним законним платіжним засобом на території України. Разом з тим Кодекс передбачає випадки, коли законом та умовами про випуск в обіг цінних паперів може бути передбачено оплату цінних паперів в іноземній валюті. Незрозуміло, що мав на увазі законодавець під терміном «умови випуску цінних паперів в обіг», проте аналіз норм ГК, ЦК, Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», Декрету КМ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» та Положення про порядок іноземного інвестування в Україну (затвердженого постановою Правління Національного банку України від 10.08.2005 р. N 280), дозволяє зробити висновок, що платежі в іноземній валюті за цінні папери, емітовані українськими емітентами, можливо здійснити лише в таких випадках:

- при розміщенні таких цінних паперів за межами України серед нерезидентів, якщо це передбачено проспектом емісії;
- при придбанні цінних паперів резидентом України за умови наявності індивідуальної ліцензії НБУ на здійснення такої операції;
- при придбанні цінних паперів нерезидентом України;
- при придбанні цінних паперів у нерезидента професіональним учасником ринку цінних паперів – торговцем цінними паперами за умови наявності у нього Генеральної ліцензії НБУ на здійснення валютних операцій.

У цій же нормі законодавець визначає, що номінальна вартість цінних паперів виражається в українській валюті – гривнях (у відповідності до положень Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» для деяких цінних паперів встановлено мінімально можливу номінальну вартість – одна копійка за акцію (ч. 3 ст. 6) та облігацій (ч. 6 ст. 7)).

Операції купівлі–продажу цінних паперів здійснюють їх емітенти, власники, а також торговці цінними паперами – посередники у сфері випуску та обігу цінних паперів. Види та порядок здійснення зазначеної діяльності визначаються цим Кодексом та іншими законами.

5.4. Державне регулювання ринку цінних паперів

З метою реалізації єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів, створення умов для ефективної мобілізації та розміщення суб'єктами господарювання фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства та захисту прав учасників фондового ринку здійснюється державне регулювання ринку цінних паперів.

Державне регулювання ринку цінних паперів здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, статус, порядок організації та діяльності якої визначаються законом.

Органи державної влади можуть виконувати контрольні функції на ринку цінних паперів відповідно до власної компетенції, визначеної нормативним актом рівня закону. Окремими повноваженнями щодо регулювання ринку цінних паперів у відповідності з положеннями Закону України від «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» наділений спеціальний орган – Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг

Інші органи державної влади здійснюють контроль за діяльністю учасників ринку цінних паперів у межах повноважень, визначених законом.

Форми державного регулювання ринку цінних паперів, порядок здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів суб'єктами господарювання та відповідальність цих суб'єктів за порушення правил зазначеної діяльності визначаються Господарським кодексом України та прийнятими відповідно до нього іншими законодавчими актами.

5.5. Корпоративні права та корпоративні відносини: зміст та законодавство

Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Перелік правомочностей, які наводяться у даному визначенні корпоративних прав і які становлять зміст корпоративних прав, є невичерпним і може доповнюватися в залежності від організаційно-правової форми господарської організації іншими правомочностями, передбаченими законом та установчими документами конкретної господарської організації. Так, ст. 10 Закону України «Про господарські

товариства» встановлює перелік корпоративних прав, які мають учасники господарських товариств, а саме:

- право брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Законом;
- право брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди). Право на отримання частки прибутку (дивідендів) пропорційно частці кожного з учасників мають особи, які є учасниками товариства на початок строку виплати дивідендів;
- право вийти в установленому порядку з товариства;
- право одержувати інформацію про діяльність товариства. На вимогу учасника товариство зобов'язане надавати йому для ознайомлення річні баланси, звіти товариства про його діяльність, протоколи зборів;
- право здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, в порядку, встановленому законом.

Володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом. Законом можуть бути встановлені обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення.

Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

З урахуванням конкретної організаційно–правової форми господарської організації та виду здійснюваної нею господарської діяльності, законодавством можуть встановлюватися спеціальні корпоративні права, які набуваються особою, що володіє часткою у статутному фонді (майні) такої господарської організації.

Установлюватися та конкретизуватися корпоративні права можуть і установчими документами господарської організації. При цьому в установчих документах господарської організації можуть встановлюватися корпоративні права, не передбачені законами та підзаконними актами.

Незважаючи на те, що реалізація правомочностей, які надаються власнику корпоративних прав, дозволяє впливати на діяльність господарської організації – суб'єкта підприємницької діяльності, володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом.

Законом можуть бути встановлені обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення. Обмеження щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення полягає в тому, що особа, котра зазвичай мала б право набувати або здійснювати корпоративні права, не може скористатися такою можливістю у зв'язку з існуванням обставини, котра прямо передбачена законом або встановлена вироком суду.

Внутрішні корпоративні відносини визначаються як відносини, що виникають з участі в капіталі господарської організації. Внутрішні корпоративні відносини поділяються на такі групи:

- відносини між учасниками (засновниками, членами, акціонерами) господарської організації. Ці відносини, як правило, мають цивільно–правовий характер (їх учасники рівноправні, автономні), засновані на договорі про створення господарської організації, який називається установчим або засновницьким;
- відносини між господарською організацією та її учасниками. Такі правовідносини впливають не з договору між рівними суб'єктами, а з факту заснування господарської організації як юридичної особи і наділення її майном. Вони засновані не на принципах автономії волі і рівноправності сторін, а на принципах контролю, залежності, волі більшості;
- відносини між різними органами господарської організації. Ця група належить до відносин владно–управлінського характеру.

Зовнішні корпоративні відносини визначаються як корпоративні відносини, учасником яких виступає господарська організація. До них, зокрема, слід віднести відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав при державній реєстрації господарської організації, видачі їй різних ліцензій і патентів, реєстрації емісій цінних паперів тощо.

Відносини, пов'язані з управлінням корпоративними правами держави, регулюються Законом України «Про управління об'єктами державної власності», іншими законами України та нормативно–правовими актами, прийнятими відповідно до них.

ТЕМА 6. ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. ГОСПОДАРСЬКІ ДОГОВОРИ.

- 6.1. Господарське зобов'язання. Підстави виникнення господарських зобов'язань
- 6.2. Виконання господарських зобов'язань. Припинення зобов'язань
- 6.3. Загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання. Істотні умови господарського договору
- 6.4. Загальний порядок укладання господарських договорів
- 6.5. Порядок зміни та розірвання господарських договорів

6.1. Господарське зобов'язання. Підстави виникнення господарських зобов'язань

Господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько–господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Господарським можна назвати лише зобов'язання, в якому однією із сторін неодмінно виступає суб'єкт господарювання, а іншою – будь–які учасники господарських правовідносин. Відповідно до ст. 55 ГКУ суб'єктами господарювання виступають учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Учасників господарських правовідносин визначає ст. 2 ГКУ: суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно–господарські повноваження на основі відносин права власності.

Необхідно розрізняти терміни «обов'язок» та «зобов'язання», хоча іноді в законодавстві вони застосовуються як аналоги. Обов'язок означає певний вид та міру необхідної поведінки суб'єкта. Поняття «зобов'язання» необхідно розглядати як правовідношення, зміст якого можуть складати декілька обов'язків разом з кореспондуючими ним повноваженнями,

метою яких є товарне переміщення соціальних благ з майнової сфери боржника в майнову сферу кредитора.

Об'єктом господарського зобов'язання є соціальні блага матеріального та нематеріального характеру, з приводу яких сторони (учасники) правовідносин вступають у взаємодію.

Юридичний зміст господарського зобов'язання становлять взаємопов'язані права та обов'язки його учасників (сторін). Під правом розуміється можливість кредитора вимагати від іншої сторони вчинення певного діяння (дії або бездіяльності), а під обов'язком – необхідність для боржника вчинення цього діяння.

Зауважимо, що в законодавчому визначенні господарського зобов'язання воно представлене у вигляді простої моделі: обов'язок боржника та відповідне йому право кредитора. На практиці зазначене правовідношення має більш складний характер, оскільки кожна із сторін виступає і як боржник, і як кредитор, тобто є одночасно носієм і прав, і обов'язків.

Основними видами господарських зобов'язань є майново–господарські зобов'язання та організаційно–господарські зобов'язання.

Господарські зобов'язання можуть виникати:

- безпосередньо із закону або іншого нормативно–правового акта, що регулює господарську діяльність;
- з акту управління господарською діяльністю;
- з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать;
- внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання, придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав;
- у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також внаслідок подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання.

Сторони можуть за взаємною згодою конкретизувати або розширити зміст господарського зобов'язання в процесі його виконання, якщо законом не встановлено інше.

6.2. Виконання господарських зобов'язань. Припинення зобов'язань

Будь–яке господарське зобов'язання спрямоване на досягнення його сторонами певного результату шляхом реалізації суб'єктами зобов'язань своїх прав та обов'язків, що становлять зміст зобов'язання. Бажаний сторонами результат зобов'язання досягається лише в разі його належного виконання, чому і присвячена ч. 1 коментованої статті.

Виконання зобов'язання – це здійснення боржником дії (або утримання від дії), яка є об'єктом зобов'язального правовідношення. Виконання зобов'язання здійснюється за загальними правилами або принципами виконання зобов'язань, до яких у юридичній літературі відносили:

- принцип реального виконання;
- принцип належного виконання;
- принцип взаємного співробітництва;
- принцип економичності.

Питання співвідношення реального і належного виконання завжди було спірним у юридичній науці. Принцип реального виконання – це загальне правило, згідно з яким зобов'язання має бути виконане у тому вигляді, в якому воно визначене законом або договором. Доки зобов'язання не порушено жодною із сторін, воно має виконуватися у точній відповідності зі всіма елементами, що становлять його зміст (за предметом, строком, способом тощо). У цьому разі реальне виконання означає належне виконання, і не лише боржник має належно його виконати, а й кредитор не має права ухилитися від прийняття такого виконання. Але коли зобов'язання порушено, можливість належного виконання у повному обсязі виключається, проте зберігається можливість фактично здійснити ті дії, що є основною метою зобов'язання, тобто виконати його в натурі.

Так, згідно чинного законодавства України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутності конкретних вимог щодо виконання зобов'язання – відповідно до вимог, що у певних умовах звичайно ставляться.

Аналіз положень ст. 527, 530, 532 ЦК України дозволяє зробити висновок, що поняття належного виконання зобов'язання охоплює виконання його належними суб'єктами, у належному місці, в належний строк (термін), щодо належного предмета та належним способом.

Якщо при виконанні зобов'язання порушується хоча б одна із вищевказаних вимог, таке виконання вважається неналежним. А коли боржник взагалі не вчинив дії (або не утримався від дії), яка складає предмет зобов'язання, або допустив порушення таких умов, що надають кредитору право відмовитися від прийняття виконання і останній реалізував це право, має місце невиконання зобов'язання.

Залежно від конкретних обставин існує декілька способів припинення зобов'язань, а саме:

- виконанням;
- переданням відступного;
- зарахуванням;

- за домовленістю сторін;
- прощенням боргу;
- поєднанням боржника і кредитора в одній особі;
- неможливістю виконання;
- у зв'язку зі смертю фізичної особи або ліквідацією юридичної особи.

Господарське зобов'язання може бути розірване за угодою сторін або за рішенням суду. Судом зобов'язання може бути також визнано недійсним.

Порядок розірвання господарських договорів визначений у ст. 188 ГК України.

У випадку розірвання господарського зобов'язання або визнання його недійсним судом зобов'язання припиняється повністю або в частині з дня набрання рішенням суду законної сили.

6.3. Загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання. Істотні умови господарського договору

Різновидом майново–господарських зобов'язань є господарсько–договірні. Правова підстава виникнення останніх – господарський договір. Його специфіка обумовлюється тим, що він безпосередньо обслуговує виробництво та комерційний обіг, є основною юридичною формою організації економічних відносин, має майновий та оплатний характер. Хоча б однією із сторін такого договору повинен бути суб'єкт господарювання. З метою збалансування суспільних та приватних інтересів законодавством встановлюються спеціальні правила щодо підстав, порядку укладення, розірвання, змісту господарських договорів, може обмежуватися реалізація принципу свободи договору. ГК України не містить легального визначення поняття ні загального, ні господарського договору. Оскільки ці категорії співвідносяться між собою як загальне та особливе, можливо дати поняття господарського договору, спираючись на ст. 626 ЦК України, з урахуванням господарської специфіки.

Господарський договір – домовленість у визначеній законом формі суб'єктів господарювання між собою або з не господарюючими суб'єктами, суб'єктами організаційно–господарських повноважень, громадянами, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх прав та обов'язків у сфері господарської діяльності.

Загальні правила укладення договорів передбачені ст. 638 – 650 Цивільного кодексу України і застосовуються вони з урахуванням вимог ст. 181 – 187, ст. 264 – 376 Господарського кодексу України, які стосуються господарських договорів у цілому та їх окремих видів зокрема. Спеціальний порядок укладення господарського договору певного виду може визначатися спеціальними законами: Законом України «Про концесії», Законом України «Про страхування», Законом України «Про

оренду державного та комунального майна», Законом України «Про фінансовий лізинг».

Зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства.

Господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. Істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута згода.

При укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору.

Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, зазначених у статті 15 ГКУ, а у разі їх відсутності – в договірному порядку, з додержанням умов, що забезпечують захист інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг. Предметом господарського договору є господарські зобов'язання, за якими боржник зобов'язаний вчинити на користь кредитора певну дію або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Ціна у господарському договорі визначається в порядку, встановленому ГКУ, іншими законами, актами Кабінету Міністрів України. За згодою сторін у господарському договорі може бути передбачено доплати до встановленої ціни за продукцію (роботи, послуги) вищої якості або виконання робіт у скорочені строки порівняно з нормативними. У разі визнання погодженої сторонами в договорі ціни такою, що порушує вимоги антимонопольно-конкурентного законодавства, антимонопольний орган має право вимагати від сторін зміни умови договору щодо ціни.

Строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. На зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше. Закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору.

Строк дії договору встановлюється сторонами з урахуванням вимог законодавства чи актів державних органів. Так, строк дії договору,

укладеного на підставі держзамовлення, обмежується строком дії останнього. Згідно зі ст. 252 Цивільного кодексу України строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами. Початок строку чи його закінчення можуть визначатися вказівкою на календарну дату або на подію, що має неминуче настати.

Закінчення строку дії договору не звільняє сторону від відповідальності за порушення умов договору, а також не є підставою для припинення зобов'язань за ним, оскільки згідно з ч. 1 ст. 202 Господарського кодексу України такою умовою є виконання, проведене належним чином.

6.4. Загальний порядок укладання господарських договорів

Незалежно від того, яким способом укладається договір, у ньому мають передбачатися всі істотні умови або спосіб їх визначення. Особливо це є актуальним для спрощеного способу встановлення договірних відносин.

У реальних договорах з досягненням домовленості у належній формі щодо всіх істотних умов для їх укладення необхідно передати майно або вчинити певні дії, що є предметом виконання договірної зобов'язання.

Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів.

Першим кроком у процедурі укладення договору є направлення оферти у вигляді проекту договору іншій стороні. Щоб пропозиція до вступу у договірні відносини визнавалась офертою, вона повинна відповідати сукупності ознак:

- заява про бажання укласти договір має бути зроблена рішуче, щоб інша сторона мала можливість зробити однозначний висновок про спрямованість волі оферента на встановлення договірних зобов'язань;
- вона повинна містити всі істотні умови договору;
- бути адресованою конкретно визначеній особі. Остання ознака відсутня у публічній оферті, яка звернена до невизначеного кола осіб.

Проект договору може бути запропонований будь-якою з сторін. У разі якщо проект договору викладено як єдиний документ, він надається другій стороні у двох примірниках.

Сторона, яка одержала проект договору, у разі згоди з його умовами оформляє договір відповідно до вимог частини першої цієї статті і повертає один примірник договору другій стороні або надсилає відповідь на лист, факсограму тощо у двадцятиденний строк після одержання договору.

За наявності заперечень щодо окремих умов договору сторона, яка одержала проект договору, складає протокол розбіжностей, про що робиться застереження у договорі, та у двадцятиденний строк надсилає другій стороні два примірники протоколу розбіжностей разом з підписаним договором.

Якщо сторона, яка отримала оферту у вигляді проекту договору, не згодна з окремими його умовами, але має намір, врегулювавши розбіжності, укласти договір, вона поряд з підписанням договору складає протокол розбіжностей. Протокол виконується у двох екземплярах, які разом з договором направляються оференту. При цьому в тексті договору робиться застереження про підписання договору з протоколом розбіжностей. Протокол розбіжностей має бути розглянутий оферентом у строк не більше 20 днів. Протягом цього строку він вживає заходів щодо врегулювання розбіжностей з контрагентом. Усі прийняті пропозиції включаються до договору, а неврегульовані розбіжності передаються на розгляд суду за умови згоди на це іншої сторони. Всі зазначені дії виконуються в єдиний термін – 20 днів з дня одержання протоколу розбіжностей.

У разі якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся). Якщо одна із сторін здійснила фактичні дії щодо його виконання, правові наслідки таких дій визначаються нормами Цивільного кодексу України.

Всі домовленості щодо врегулювання розбіжностей, окреслених у протоколі, мають оформлятися письмово.

6.5. Порядок зміни та розірвання господарських договорів

Зміною господарського договору є зміна зобов'язань, які сторони прийняли на себе за договором, відповідно до змінених умов щодо предмета, місця, строків виконання тощо. Розірванням договору є припинення зобов'язань його сторін. **Під припиненням договірною зобов'язання** розуміється абсолютне зникнення правового зв'язку між сторонами договірною зобов'язання на підставах, встановлених у законі або в договорі, та припинення їхніх прав та обов'язків.

Зміну або розірвання господарського договору може бути вчинено за згодою сторін, у разі односторонньої відмови від нього (односторонньої зміни умов) або судовим рішенням на вимогу однієї із сторін.

За загальним правилом, зміна або розірвання договору в односторонньому порядку не допускаються, що відповідає самій природі договору як двосторонньої (чи багатосторонньої) домовленості. Однак окремі договірні відносини, пов'язані із тимчасовим вибуттям із володіння майна, із ризиком виробничої діяльності, із завчасним замовленням послуг, можуть ставити одну сторону у значну залежність від волі іншої або створювати для однієї із сторін значні ризики. Також передумовою для односторонньої зміни договору або відмови від нього незалежно від особливостей відносин сторін є порушення договору. Стаття 236 ГКУ як оперативні–господарські санкції називає односторонню відмову від виконання зобов'язання (що може бути втілено у відмові від усього договору) та встановлення в односторонньому порядку додаткових гарантій належного виконання зобов'язань (що і є зміною договірних зобов'язань).

У зв'язку з цим можливість односторонньої зміни або розірвання договору допускається в обмеженому ряді випадків. Повноваження сторони на односторонню зміну або розірвання договору мають бути встановлені законом або безпосередньо в договорі. Одностороння відмова від договору не потребує узгодження та як самостійний юридичний факт зумовлює його розірвання, а одностороння заява про зміну договору, – відповідно, змінює його. При цьому у переважній більшості випадків такі зміни чи припинення зобов'язань за договором, що проведені в односторонньому порядку, вчиняються із попередженням у певний строк, що захищає іншу сторону від можливих втрат і збитків.

Окрім прямо передбачених законом випадків (наприклад, ст. 739, 867, 1008 та ст. 1142 ЦК України), коли позбавлення права на односторонню відмову від договору зумовлює нікчемність відповідної умови, сторони можуть зазначати в договорі, що норма закону про право в односторонньому порядку змінити або розірвати договір на відносини сторін не поширюється.

Також сторони мають беззаперечне право самостійно за взаємною згодою наділяти одну із сторін або обидві сторони правом на односторонню відмову від нього. Виходячи із принципу свободи договору, а також враховуючи, що закон визнає односторонню відмову або зміну договору – за наявності в ньому такої умови – як юридичний факт, можна стверджувати, що обмеження повноважень сторін у цьому питанні можливі тільки у випадку, коли це прямо встановлено законом.

Одностороння зміна або розірвання договору може мати різні підстави та відбуватися на відповідних їм умовах. Залежно від причин можна виділити зміну або розірвання у зв'язку із порушенням зобов'язань іншою стороною, зміною обставин та підставами, не передбаченими законом або договором; залежно від умов, за яких відбувається зміна чи розірвання: із мінімізацією втрат обох сторін, із настанням негативних

наслідків для сторони, яка порушила зобов'язання, із настанням негативних наслідків для сторони, яка відмовляється від договору чи змінює договір.

Досягнуту сторонами угоду про зміну або розірвання договору можна визначити як домовленість сторін господарського договору, спрямовану на зміну або припинення тих цивільних прав та обов'язків, що були встановлені договором. Внаслідок укладення угоди може мати місце припинення всіх або частини зобов'язань, крім домовленості сторін (в тому числі – новації), ще за такими підставами, як передання відступного, а в окремих випадках – прощення боргу.

Домовленість про зміну або розірвання договору може становити зміст не окремого договору, а включатись до змісту іншого, в тому числі за участю третіх осіб.

Моментом, з якого відповідно до ч. 3 ст. 653 ЦК України договір є зміненим або розірваним та зобов'язання відповідно – зміненими або припиненими, є момент укладення угоди про зміну або розірвання договору, що визначається відповідно до ст. 640 ЦК України, якщо інший момент не встановлений у самій угоді. Тобто зміна або розірвання господарського договору можуть відбутися у момент надання згоди стороною, що отримала таку пропозицію, чи в момент підписання сторонами єдиного документа або в момент виконання вимог, які прямо вимагаються законом (нотаріального посвідчення чи державної реєстрації угоди).

Наслідки зміни чи розірвання договору також визначаються ЦК України (ст. 653). Зокрема, за загальним правилом, зобов'язання сторін змінюються чи припиняються на майбутнє з моменту досягнення сторонами відповідної домовленості. Якщо сторони бажають скоригувати такі наслідки, вони мають обов'язково про це застерегти у своїх листах (у пропозиції та зустрічному повідомленні) чи в угоді. Наприклад, встановити умову про повернення виконаного за договором (чого за загальним правилом не відбувається), про відкладення моменту зміни чи розірвання договору, про розподіл понесених сторонами витрат, відшкодування шкоди, інші розрахунки.

Встановлення в договорі права вимагати зміни або розірвання договору може обумовлюватись певними підставами: порушенням договору, яке не містить ознак істотності і окремо не передбачене для договору такого виду; настанням певних обставин, яких не існує на момент укладення договору, якщо така зміна обставин не є істотною. Також право вимагати зміни або розірвання договору може бути надано стороні поза зв'язком із станом та якістю його виконання, із обставинами, в яких має відбуватись виконання. Тобто сторони передбачають можливість виникнення інтересу змінити або розірвати господарський договір, але не вважають за доцільне закріплювати право на односторонню відмову від

договору для надійнішого захисту іншої із сторін. У такому разі спір має вирішуватися судом виходячи із загальних положень про захист прав та інтересів.

Не виключене і звернення третіх осіб із вимогою про розірвання договору. При цьому судом оцінюється наявність порушення прав та законних інтересів третіх осіб, тому реалізація процесуального інтересу на звернення до суду не тягне за собою реалізацію матеріального інтересу на задоволення такого позову.

Розірвання договору на вимогу однієї із сторін може відбуватися на умовах, визначених у договорі, передбачених нормами законодавства або встановлених судом. Якщо позов про зміну чи розірвання договору зумовлений порушенням договору іншою стороною, одночасно може бути вирішено питання про відповідальність за це порушення (відшкодування збитків, сплату штрафних санкцій). Якщо підставою позову є зміна обставин, що існували на момент укладення договору, суду слід виходити із принципу справедливого розподілу між сторонами витрат, понесених ними у зв'язку з виконанням цього договору.

У будь-якому випадку звернення до суду ще не виключає можливості розірвання договору за згодою сторін; необхідно зазначити, що мирова угода у справі такої категорії має укладатися з урахуванням встановлених особливостей угоди про розірвання договору.

В разі судового вирішення спору та задоволення позову про зміну або розірвання договору договір вважається зміненим або розірваним з дня набрання чинності даним рішенням, якщо іншого строку набрання чинності не встановлено за рішенням суду.

ТЕМА 7. ВИЗНАННЯ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА БАНКРУТОМ.

- 7.1. Державна політика з питань банкрутства
- 7.2. Заходи щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва
- 7.3. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника
- 7.4. Відповідальність за порушення законодавства про банкрутство

7.1. Державна політика з питань банкрутства

Державну політику щодо запобігання банкрутству, забезпечення умов реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єкта підприємництва або визнання його банкрутом щодо державних

підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків, а також суб'єктів підприємництва інших форм власності у випадках, передбачених законом, здійснює орган державної влади з питань банкрутства.

Орган державної влади з питань банкрутства сприяє створенню організаційних, економічних та інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єктів підприємництва – боржників або визнання їх банкрутами. Повноваження органу державної влади з питань банкрутства визначаються законом.

Процедури щодо неплатоспроможних боржників, передбачені ГКУ, не застосовуються до казенних підприємств. До державних підприємств, які відповідно до закону не підлягають приватизації, вказані процедури застосовуються в частині санації чи ліквідації лише після виключення їх у встановленому порядку з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації.

У випадках, передбачених законом, не застосовуються процедури банкрутства щодо комунальних підприємств.

Щодо окремих категорій суб'єктів підприємництва законом можуть бути визначені особливості регулювання відносин, пов'язаних з банкрутством.

Відносини, пов'язані з банкрутством, учасниками яких є іноземні кредитори, регулюються законодавством України з урахуванням відповідних положень міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Відповідно до ч. 3 ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» провадження у справах про банкрутство окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності регулюється з урахуванням особливостей, передбачених розділом VI цього Закону. Серед іншого цим розділом регулюються процедури банкрутства таких суб'єктів підприємництва:

- містоутворюючих підприємств (ст. 42);
- особливо небезпечних підприємств (ст. 43);
- сільськогосподарських підприємств (ст. 44);
- страховиків (ст. 45);
- професійних учасників ринків цінних паперів (ст. 46);
- суб'єктів підприємницької діяльності – громадян (ст. 47);
- фермерських господарств (ст. 50);
- боржників, що ліквідуються власниками (ст. 51);
- відсутніх боржників (ст. 52);
- боржників, щодо яких провадиться санація їх керівниками (ст. 53).

Законодавець у статті та ч. 9 ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» закріпив пріоритет національного законодавства у тих процедурах, де боржником є

резидент України, а кредитором(ами) – нерезиденти. Проте за наявності ратифікованих Верховною Радою України міжнародних договорів будуть застосовуватися положення останніх (наприклад, міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування тощо).

Згідно з ч. 10 ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у разі відсутності міжнародних договорів України рішення судів іноземних держав у справах про банкрутство визнаються на території України взаємно, якщо інше не передбачено законом.

7.2. Заходи щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва

Засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, власник майна, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, у межах своїх повноважень зобов'язані вживати своєчасних заходів щодо запобігання його банкрутству.

Власники майна державного (комунального) або приватного підприємства, засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, що виявився неплатоспроможним боржником, кредитори та інші особи в межах заходів щодо запобігання банкрутству вказаного суб'єкта можуть подати йому фінансову допомогу в розмірі, достатньому для погашення його зобов'язань перед кредиторами, включаючи зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), та відновлення платоспроможності цього суб'єкта (досудова санація).

Подання фінансової допомоги боржнику передбачає його обов'язок взяти на себе відповідні зобов'язання перед особами, які подали допомогу, в порядку, встановленому законом.

Досудова санація державних підприємств здійснюється за рахунок бюджетних коштів, обсяг яких встановлюється законом про Державний бюджет України. Умови проведення досудової санації державних підприємств за рахунок інших джерел фінансування погоджуються з органом, наділеним господарською компетенцією щодо боржника, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Законодавець визначає, що фінансова допомога не може бути надана на безповоротній основі. Чинна норма передбачає обов'язок боржника повернути надану йому допомогу. Законодавство про банкрутство не визначає можливості прийняття на себе обов'язку по поверненню наданої боржником фінансової допомоги іншою особою.

Досудова санація – один із заходів, що направлені на попередження неспроможності боржника до подання заяви про порушення справи про банкрутство. У рамках проведення досудової санації відбувається повне погашення вимог по зобов'язанням та обов'язковим платежам (у тому

числі податкам). Для розроблення плану досудової санації на підприємстві утворюється робоча група на чолі з керівником підприємства, до складу якої входить також представник уповноваженого органу та можуть залучатися кредитори за їх згодою.

План досудової санації повинен містити:

- реквізити підприємства (повну назву, юридичну адресу, організаційно–правову форму, орган управління);
- відомості про фінансово–господарське становище;
- заходи щодо відновлення платоспроможності (реструктуризація підприємства, перепрофілювання виробництва, закриття нерентабельних виробництв, відчуження основних засобів, передача майна в оренду, відстрочення та (або) розстрочення платежів, переоформлення короткотермінових кредитів у довготермінові, скорочення чисельності працюючих тощо) і терміни їх здійснення;
- розрахунок необхідних коштів для реалізації заходів;
- визначення джерел фінансування заходів (зобов’язання інвесторів, кредиторів щодо погашення боргу або надання фінансової допомоги, кошти державного бюджету, кошти, отримані від оренди майна, відчуження основних засобів, погашення дебіторської заборгованості, кредити банків тощо);
- умови участі інвесторів і кредиторів у проведенні досудової санації (набуття права власності на майно підприємства відповідно до законодавства, розпорядження частиною його продукції, оренда майна підприємства, задоволення вимог кредиторів шляхом переведення боргу (частини боргу) на інвестора тощо);
- очікувані наслідки виконання плану досудової санації.

Термін проведення досудової санації не повинен перевищувати 12 місяців. В окремих випадках уповноважений орган може продовжити термін, але не більше ніж на 6 місяців.

У разі коли витрати на реалізацію заходів, передбачених планом досудової санації, пропонується фінансувати за рахунок коштів державного бюджету, пропозиції про включення відповідних видатків до проекту державного бюджету на планований рік подаються Міністерством фінансів України та Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України.

Заходи, пов’язані з відчуженням основних засобів, з передачею структурних підрозділів підприємств та нерухомого майна в оренду, погоджуються з Фондом державного майна в установленому порядку.

7.3. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника

Стаття 4 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначає, що до боржника застосовуються такі судові процедури банкрутства:

- розпорядження майном боржника;
- мирова угода;
- санація (відновлення платоспроможності) боржника;
- ліквідація банкрута.

Під розпорядженням майном боржника Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачає систему заходів щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника для забезпечення збереження та ефективного використання майнових активів боржника та проведення аналізу його фінансового становища. Крім того, в ст. 13 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» встановлюється, що введення процедури розпорядження майном боржника та призначення розпорядника майна має також забезпечувати майнові інтереси кредиторів. Тобто законодавець метою процедури розпорядження майном визначає забезпечення збереження та ефективного використання майна боржника і забезпечення інтересів кредиторів. Цілі процедури розпорядження майном конкретного боржника має реалізувати розпорядник майна, який відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» призначається ухвалою господарського суду про порушення провадження у справі про банкрутство або ухвалою підготовчого засідання. Діяльність розпорядника майна у процедурі банкрутства здійснюється в основних двох напрямках: збереження майна боржника та здійснення аналізу господарської діяльності боржника. Або як їх визначають іноді – забезпечувальна та підготовча функції. Деякі науковці виділяють ще й третій напрям – визначення вимог кредиторів для голосування.

Мирова угода – це особлива стадія відносин банкрутства. Укладення мирової угоди стає можливим тоді, коли боржник та кредитори дійшли згоди про те, що їм вигідніше продовжувати відносини поза процедурами банкрутства. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» мирова угода – це домовленість між боржником та кредитором про відстрочку та (або) розстрочку платежів або припинення зобов'язання за угодою сторін. За своєю юридичною природою мирова угода є угодою, з якою законодавець пов'язує певні процесуальні наслідки. Згідно зі ст. 38 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» затвердження господарським судом мирової

угоди є підставою для припинення провадження у справі про банкрутство та припинення повноважень арбітражного керуючого. Керуючий санацією або ліквідатор виконують обов'язки керівника боржника до моменту призначення нового керівництва.

Санація (відновлення платоспроможності) боржника – одна із судових процедур банкрутства, метою якої є відновлення платоспроможності боржника та розрахунки з кредиторами. Відповідно до абз. 12 ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» під санацією розуміють систему заходів, які здійснюються під час провадження у справі про банкрутство для запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямовані на оздоровлення фінансово–господарського становища боржника, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно–правової та виробничої структури боржника.

Ліквідація банкрута згідно з абз. 15 ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» – це припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна. Ліквідаційна процедура починається з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом та закінчується розрахунками із кредиторами та ліквідацією банкрута. Цілі ліквідаційної процедури полягають у рівноцінному задоволенні вимог кредиторів та ліквідації боржника. З дня відкриття ліквідаційної процедури для боржника настають наслідки, визначені у ст. 23 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

У відповідності з ч. 2 ст. 4 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» санація боржника або ліквідація банкрута здійснюються з дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

7.4. Відповідальність за порушення законодавства про банкрутство

Юридичну відповідальність за порушення законодавства про банкрутство несуть:

- боржник;
- засновники (учасники) боржника;
- власник майна;
- а також інші особи (наприклад арбітражний керуючий, кредитори тощо).

Кримінальна відповідальність за порушення норм інституту банкрутства встановлена ст. 215 Господарського кодексу України, ст. 218 – 222 Кримінального кодексу України.

Склади злочинів, визначених у вищезгаданих нормативних актах, можна розподілити на:

- склади злочинів, за якими до відповідальності можуть притягатися засновники або власник суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності за дії, вчинені або до подання заяви про визнання банкрутом до господарського суду, або до призначення господарським судом конкретного арбітражного керуючого (ст. 218 – 221 КК України);
- склади злочинів, за якими до відповідальності можуть притягатися крім вищезазначених суб'єктів і арбітражні керуючі за дії, що були вчинені після початку процедур банкрутства або надання конкретному арбітражному керуючому відповідних повноважень у справі (ст. 221, 222 КК України).

Аналіз чинного законодавства України дає змогу дійти висновку про те, що учасники процедур банкрутства несуть різні види юридичної відповідальності. Так, боржник (орган управління боржника) несе господарську та кримінальну відповідальність. А, наприклад, відповідальність арбітражного керуючого включає господарсько-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Відповідно до ст. 218 Кримінального кодексу України фіктивне банкрутство карається штрафом від семисот п'ятдесяти до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 218 Кримінального кодексу України, визнаються: 1) громадянин – засновник або власник суб'єкта господарської діяльності; 2) службова особа суб'єкта господарської діяльності; 3) громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності.

Згідно зі ст. 219 Кримінального кодексу України **доведення до банкрутства** – це умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення власником або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредитору.

Вищезгаданий злочин карається штрафом від п'ятисот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 219 Кримінального кодексу України, визнаються: 1) власник суб'єкта господарської діяльності; 2) службова особа суб'єкта господарської діяльності.

Відповідно до ст. 220 Кримінального кодексу України під **приховуванням стійкої фінансової неспроможності** розуміють умисне приховування громадянином – засновником або власником суб'єкта господарської діяльності, а також службовою особою суб'єкта господарської діяльності своєї стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей, якщо це завдало великої матеріальної шкоди кредиторіві.

Згідно зі ст. 221 Кримінального кодексу України під **незаконними діями у разі банкрутства** розуміють умисне приховування майна або майнових обов'язків, відомостей про майно, передача майна в інше володіння або його відчуження чи знищення, а також фальсифікація, приховування або знищення документів, які відображають господарську чи фінансову діяльність, якщо ці дії вчинені громадянином – засновником або власником суб'єкта господарської діяльності, а також службовою особою суб'єкта господарської діяльності у разі банкрутства і завдали великої матеріальної шкоди.

ТЕМА 8. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ.

- 8.1. Загальні засади відповідальності учасників господарських відносин
- 8.2. Відшкодування збитків у сфері господарювання
- 8.3. Штрафні та оперативно–господарські санкції
- 8.4. Адміністративно–господарські санкції

8.1. Загальні засади відповідальності учасників господарських відносин

Питання відповідальності у сфері господарювання є одним із найбільш практичних. Саме за допомогою механізму відповідальності суб'єкти господарських правовідносин мають можливість відновлювати свої порушені права, впливати на своїх контрагентів, а також на інших осіб з метою стимулювання їх правомірної поведінки. Господарський кодекс врегульовує сферу застосування господарсько–правової відповідальності, розкриваючи поняття та види господарсько–правових санкцій, їх застосування тощо.

Загальне правило встановлює, що учасники господарських відносин несуть господарсько–правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушника господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених ГКУ, іншими законами та договором.

Господарсько–правова відповідальність покликана стимулювати належне виконання господарських зобов'язань. Отже, її головною метою є захист прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, у тому числі відшкодування збитків учасниками господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, а також забезпечення правопорядку у сфері господарювання.

Принципи господарсько–правової відповідальності відображають сутність і характер правового регулювання такої відповідальності і мають важливе значення при їх практичному застосуванні. Зокрема, господарсько–правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими:

- потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі. Даний принцип закріплює право суб'єкта господарювання, який зазнав певних втрат внаслідок здійснення іншим суб'єктом господарського правопорушення, у будь–якому випадку на отримання відшкодування таких збитків. За таким же принципом законодавством передбачена відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції;
- сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди іншої сторони від виконання прийнятих зобов'язань в натурі. За загальним правилом, суб'єкт господарювання, що порушив господарське зобов'язання, повинен виконати його належним чином навіть після того, як ним було сплачено штрафні санкції за його невиконання. Єдиним виключенням із цього правила може бути домовленість сторін про звільнення суб'єкта господарювання від подальшого виконання своїх обов'язків, яка повинна бути зафіксована в установленому законом порядку;
- у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції. Даним принципом обмежується право сторін на внесення до договору застереження щодо обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції, оскільки даний принцип внесений до законодавства з метою захисту інтересів споживачів.

Отже, норми чинного законодавства встановлюють і регулюють дане питання.

8.2. Відшкодування збитків у сфері господарювання

Відповідно до ч. 1 ст. 216 ГК господарсько–правова відповідальність полягає в застосуванні до правопорушників господарських санкцій, поняття яких охоплює відшкодування збитків, штрафні санкції та оперативно–господарські санкції (ч. 2 ст. 217 ГК). Глава 25 Кодексу присвячена відшкодуванню збитків. Співвідношення різних видів відповідальності, зокрема стягнення збитків і штрафних санкцій регулюється гл. 26 Господарського кодексу.

Функція правового регулювання відшкодування збитків вбачається в тому, щоб з великої кількості випадків, коли учасники обігу несуть збитки, обрати такі, в яких потерпілому надається правова можливість вимагати компенсації шкоди від другої особи.

Відшкодування збитків передбачено Цивільним та Господарським кодексами, законами, іншими нормативними актами.

Реалізуючи господарсько–правову відповідальність учасників господарських відносин (у тому числі застосовуючи такий вид господарських санкцій, як відшкодування збитків), необхідно дотримуватися загальних принципів, на яких вона базується і які зазначені в ч. 3 ст. 216 ГК, підстав та меж господарсько–правової відповідальності, строків її реалізації, встановлених чинним законодавством.

Відповідальність у вигляді відшкодування збитків за порушення господарського зобов'язання передбачена Господарським кодексом як універсальний спосіб захисту прав, який дозволяє суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено, відшкодувати всі майнові витрати, викликані цим порушенням.

Відшкодування збитків – основний вид господарсько–правової відповідальності, який посідає перше місце в системі господарсько–правової відповідальності, враховуючи те, що він застосовується у всіх випадках, коли інше прямо не передбачено законом, а також можливість реалізації права на відшкодування збитків незалежно від наявності відповідної умови в договорі, відсутність права суду (як загальне правило) на зменшення розміру доведених збитків на власний розсуд, компенсацію усіх витрат, понесених внаслідок вчинення господарського правопорушення.

Відповідальність у формі відшкодування збитків забезпечує будь–які господарські зобов'язання, оскільки застосовується у всіх сферах господарських відносин: горизонтальних (у тому числі внутрішньогосподарських відносинах) і вертикальних, договірних і позадоговірних відносинах, у випадку будь–якого господарського правопорушення, якщо інше прямо не передбачено законом.

Відповідно до ч. 3 ст. 216 ГК потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі, тобто обов'язок відшкодування збитків прямо впливає з

положень закону, тому не потребує додаткового узгодження між сторонами договірних відносин саме право на відшкодування збитків. Втім це не стосується можливості уточнення в договорі в межах діючого законодавства деяких положень щодо відшкодування збитків, наприклад у випадку узгодження сторонами штрафної неустойки (яка за Цивільним кодексом застосовується в силу ч. 1 ст. 624 ЦК), погодження розміру збитків, що підлягають відшкодуванню у твердій сумі, тощо.

До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються:

- вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства;
- додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною;
- неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною;
- матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом.

Законом щодо окремих видів господарських зобов'язань може бути встановлено обмежену відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язань.

8.3. Штрафні та оперативно–господарські санкції

Однією із форм господарсько–правової відповідальності є штрафні санкції, що покладаються на контрагента за невиконання чи неналежне виконання взятого на себе зобов'язання.

Термін «санкція» походить від латинського – *sanctio*: найсуворіша постанова. У законодавстві та науковій літературі під «штрафними санкціями» розуміють саме відшкодування збитків. Господарський кодекс України (далі – ГК України) під штрафними санкціями розуміє господарські санкції у виді грошової суми (неустойки, штрафу, пені), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

Разом з відшкодуванням збитків особа, яка порушила господарське зобов'язання або правила здійснення господарської діяльності, зобов'язана сплатити стороні, права якої порушено, штрафні санкції (варіант – штрафні санкції у виді грошової суми (ст. 230 ГК України). Тобто у правопорушника виникає так звана штрафна відповідальність. Штрафна

відповідальність, на відміну від відповідальності за завдання збитків, має передусім караючу, а не компенсаційну функцію.

Стягнення штрафних санкцій є своєрідним покаранням за допущене правопорушення.

Таким чином, штрафні санкції:

а) завжди застосовуються у виді грошової суми;

б) підставою застосування штрафних санкцій є:

- порушення учасником господарських відносин правил здійснення господарської діяльності;
- невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання.

Законодавець зазначає, що штрафні санкції це, зокрема, господарські санкції у виді грошової суми, та надає їх виключний перелік, а саме: неустойка, штраф, пеня.

Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання.

Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Стаття 549 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) передбачає, що неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання.

У фаховій літературі відмічається подвійна правова природа неустойки, яка одночасно є і способом забезпечення виконання зобов'язань, і мірою відповідальності. Водночас слід зазначити, що основне призначення неустойки стимулювати боржника до належного здійснення господарської діяльності, виконання взятих на себе господарських зобов'язань.

Форма сплати грошової суми зазначена у ст. 230 ГК України – неустойка, штраф, пеня – не дозволяє зробити висновок про співвідношення цих санкцій. Існує думка, що це окремі три види санкцій.

За порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися **оперативно–господарські санкції** – заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку.

До суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно–господарські санкції, застосування яких передбачено договором.

Оперативно–господарські санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання. Оперативно–господарські санкції застосовують безпосередньо самі суб'єкти

господарських відносин в оперативному порядку, тобто без звернення до судових або інших уповноважених органів, і без згоди іншої сторони зобов'язання – це, зокрема, є головною умовою застосування сторонами таких санкцій, про що має бути пряма вказівка в договорі. Слід мати на увазі, що до суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно–господарські санкції, які передбачено договором. У цьому і полягає їх головна відмінність від штрафних та адміністративно–господарських санкцій, застосування яких може бути передбачене договором.

Перелік оперативно–господарських санкцій, встановлений у частині першій цієї статті, не є вичерпним. Сторони можуть передбачити у договорі також інші оперативно–господарські санкції.

8.4. Адміністративно–господарські санкції

Адміністративно–господарські санкції застосовуються до суб'єктів господарювання, які порушили встановлені законодавством правила ведення господарської діяльності.

Підставою застосування даного виду санкцій є адміністративно–господарське правопорушення – винне, протиправне невиконання чи неналежне виконання суб'єктом господарювання своїх зобов'язань, передбачених чинним законодавством, що порушує права інших суб'єктів господарювання.

Характерними ознаками адміністративно–господарських санкцій, які відрізняють їх від інших заходів правового впливу, є:

- відповідно до ч. 1 ст. 238 ГК України вони можуть бути застосовані уповноваженими державними органами або органами місцевого самоврядування. Даний вид санкцій не може застосовуватися суб'єктами, які не мають владних повноважень;
- адміністративно–господарські санкції можуть бути застосовані лише у разі порушення суб'єктом господарювання правил здійснення господарської діяльності, встановлених законодавчими актами;
- ці санкції встановлюються виключно законами України.

Адміністративно–господарські санкції можна поділити на групи за наступними критеріями:

1) залежно від органу, уповноваженого застосовувати адміністративно господарські санкції, вони поділяються на такі, що можуть застосовуватись:

- державними органами (судом; Державною податковою інспекцією, Антимонопольним комітетом України; Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку України, Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, Національним банком України тощо);

- органами місцевого самоврядування (сільськими, селищними, міськими радами);

2) залежно від змісту ці санкції поділяються на:

- адміністративно–господарські санкції майнового характеру (вилучення прибутку (доходу), адміністративно–господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів);
- адміністративно–господарські санкції немайнового характеру (зупинення операцій за рахунками суб'єктів господарювання, застосування антидемпінгових заходів, припинення експортно–імпортних операцій, застосування індивідуального режиму ліцензування, зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності, обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання, скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання);

3) залежно від порядку застосування вказані санкції поділяються на:

- адміністративно–господарські санкції, для яких законодавством визначений лише судовий порядок застосування;
- адміністративно–господарські санкції, для яких законодавством визначений адміністративний та судовий порядок застосування.

Враховуючи все вищевикладене, можна дати наступне визначення: **адміністративно–господарські санкції** – це передбачені законом заходи державного примусу майнового та адміністративного характеру, які застосовуються уповноваженими державними органами та органами місцевого самоврядування до суб'єктів господарювання у разі порушення ними встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності.

ТЕМА 9. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

- 9.1. Зовнішньоекономічна діяльність: поняття, суб'єкти, види
- 9.2. Зовнішньоекономічні договори (контракти)
- 9.3. Захист державою прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності
- 9.4. Правовий режим іноземних інвестицій

9.1. Зовнішньоекономічна діяльність: поняття, суб'єкти, види

Зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у частині першій статті 139 ГКУ, та/або робочою силою.

Зовнішньоекономічна діяльність провадиться на принципах свободи її суб'єктів добровільно вступати у зовнішньоекономічні відносини, здійснювати їх у будь-яких формах, не заборонених законом, та рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Загальні умови та порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання визначаються ГКУ, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та іншими нормативно-правовими актами.

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є: суб'єкти господарювання, зазначені в пунктах 1, 2 частини другої статті 55 ГКУ. У зовнішньоекономічній діяльності можуть брати участь також зовнішньоекономічні організації, що мають статус юридичної особи, утворені в Україні відповідно до закону органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право на здійснення будь-яких видів зовнішньоекономічної діяльності і зовнішньоекономічних операцій, якщо інше не встановлено законом.

Види зовнішньоекономічної діяльності, перелік зовнішньоекономічних операцій, що здійснюються на території України, умови та порядок їх здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також перелік товарів (робіт, послуг), заборонених для експорту та імпорту, визначаються законом.

Держава гарантує однаковий захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

9.2. Зовнішньоекономічні договори (контракти)

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які зовнішньоекономічні договори (контракти), крім тих, укладення яких заборонено законодавством України.

Форма і порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту), права та обов'язки його сторін регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» та іншими законами.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) може бути визнаний недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України або чинним міжнародним договорам, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Законом може бути встановлений особливий порядок укладення, виконання і розірвання окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Окремо слід зазначити про необхідність використання Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів («Правил «ІНКОТЕРМС») при укладанні деяких зовнішньоекономічних договорів. У відповідності до положень Указу Президента від 04.10.94 р. N 567/94 «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» при укладенні суб'єктами підприємницької діяльності зовнішньоекономічних договорів, предметом яких є товари, по-перше – застосовуються Правила «ІНКОТЕРМС», а по-друге – ці суб'єкти одержують припис «забезпечувати додержання» Правил «ІНКОТЕРМС».

На підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що суб'єкти підприємницької діяльності при укладанні зовнішньоекономічних контрактів, предметом яких є товари, повинні використовувати умови Правил «ІНКОТЕРМС» як умови зовнішньоекономічних договорів та здійснювати виконання умови вищенаведених договорів у відповідності з Правилами.

Зазначимо, що чинне законодавство містить декілька різних визначень поняття «товар», які не є тотожними. У той же час сам текст Правил «ІНКОТЕРМС» фактично виключає їх застосування щодо послуг, цінних паперів, об'єктів авторського права та окремих об'єктів інтелектуальної власності).

Чинне законодавство не містить норм, які давали б підстави кваліфікувати умови Правил «ІНКОТЕРМС» як істотні умови зовнішньоекономічного договору.

9.3. Захист державою прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

Держава здійснює захист прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України згідно з нормами

міжнародного права. Такий захист здійснюється через дипломатичні та консульські установи, державні торговельні представництва, які представляють інтереси України, а також в інший спосіб, визначений законом.

Держава вживає необхідних заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії з боку інших держав, митних союзів або економічних угруповань, які обмежують права та законні інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.

Законом може бути передбачено спеціальні заходи щодо захисту національного товаровиробника від демпінгового імпорту та спеціальні заходи щодо імпорту, який завдає або може завдати істотної шкоди національним товаровиробникам, а також визначено перелік видів товарів і послуг, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється.

У випадках недобросовісної конкуренції до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або їх іноземних контрагентів застосовуються санкції відповідно до закону про зовнішньоекономічну діяльність та інших законів.

Лише законами України можуть бути передбачені спеціальні заходи щодо захисту інтересів національного товаровиробника та перелік видів і товарів, які забороняється ввозити в Україну чи вивозити з території України. На сьогоднішній день такими актами є Закони України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» та ін.

Класифікацію правопорушень стосовно суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та види санкцій до правопорушників визначають норми ст. 28 – 31 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

9.4. Правовий режим іноземних інвестицій

Основою правового регулювання іноземного інвестування варто вважати Закон України «Про інвестиційну діяльність», який суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності визначає громадян і юридичних осіб України та іноземних держав, а також держави. Крім цього, загальні засади правового режиму закріплені в ст. 7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та ст. 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування». Так, згідно з ч. 1 ст. 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування» для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України. У

двосторонніх угодах про взаємне сприяння та захист інвестицій, які укладені Україною з багатьма країнами, як правило, передбачається встановлення для іноземних інвестицій режиму найбільшого сприяння, який полягає в тому, що іноземним інвесторам із країни, з якою Україна уклала таку угоду, надається справедливий, рівний та не менш сприятливий режим, ніж той, що надається інвестору із будь-якої третьої держави.

Інвесторами є суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності. Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора. При цьому всі вони наділені рівними правами та обов'язками.

Але у зв'язку з певною специфікою здійснення даної діяльності особами, що не є громадянами України, законодавець далі робить застереження: «за винятками, передбаченими цим Кодексом, іншими законами і чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України». Тому для іноземних суб'єктів господарської діяльності на території України запроваджуються такі правові режими:

- національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів;
- режим найбільшого сприяння, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму, визначеного нижче. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;

- спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

В Україні також запроваджуються такі правові режими для товарів, що імпортуються з держав – членів Світової організації торгівлі (далі – СОТ):

- національний режим, який означає, що стосовно імпортованих товарів походженням з держав – членів СОТ надається режим не менш сприятливий, ніж для аналогічних товарів українського походження, щодо податків, зборів, встановлюваних законами та іншими нормативно-правовими актами правил та вимог до внутрішнього продажу, пропозиції до продажу, купівлі, транспортування, розподілу або використання товарів, а також правил внутрішнього кількісного регулювання, які встановлюють вимоги щодо змішування, переробки або використання товарів у певних кількостях чи пропорціях;
- режим найбільшого сприяння, який стосується мит, митних зборів, методів стягнення таких мита і зборів, правил і формальностей у зв'язку з імпортом і означає, що будь-яка перевага, сприяння, привілей чи імунітет, які надаються стосовно будь-якого товару, що походить з будь-якої держави, повинні негайно і безумовно надаватися аналогічному товару, який походить з території держав – членів СОТ або держав, з якими укладено двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння.

Виключення щодо режиму найбільшого сприяння у формі преференцій можуть бути зроблені для товарів, що походять з держав, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю або митний союз чи проміжні угоди, що у майбутньому призведуть до створення зон вільної торгівлі або митних союзів у межах розумного періоду часу (10 років), чи угоди про прикордонну торгівлю та застосування генеральної системи преференцій.

Саме тому для визначення особливостей слід звернутися до Закону України «Про режим іноземного інвестування».

ГЛОСАРІЙ (ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ)

Адміністративно–господарський штраф – це грошова сума, що сплачується суб'єктом господарювання до відповідного бюджету у разі порушення ним встановлених правил здійснення господарської діяльності.

Адміністративно–господарські санкції – це заходи організаційно–правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єктом господарювання та ліквідацію його наслідків, що застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування у передбачених законом випадках.

Акцепт – прийняття пропозиції про укладання договору.

Акцептант – сторона, яка приймає пропозицію про укладання договору.

Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Антимонопольний комітет України є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпеченні державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності. Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та визначаються цим Законом, іншими актами законодавства і полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та звільнення Голови Антимонопольного комітету України, його заступників, державних уповноважених Антимонопольного комітету України, голів територіальних відділень Антимонопольного комітету України, у спеціальних процесуальних засадах діяльності Антимонопольного комітету України, наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів, в умовах оплати праці.

Антимонопольно–конкурентне законодавство – регулює відносини, які виникають у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, обмеженням та попередженням монополізму у господарській діяльності, складається з цього Кодексу, закону про Антимонопольний комітет України, інших законодавчих актів.

Анулювання ліцензії – позбавлення ліцензіата органом ліцензування права на провадження певного виду господарської діяльності.

Апеляційна скарга або подання – подається через місцевий господарський суд, який розглянув справу, котрий у п'ятиденний строк надсилає одержану апеляційну скаргу або подання разом зі справою відповідному апеляційному господарському суду.

Арбітражна угода – це угода сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер, чи ні. Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження в контракті або у вигляді окремої угоди.

Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали господарського суду.

Асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. У статуті асоціації повинно бути зазначено, що вона є господарською асоціацією. Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств – учасників асоціації. За рішенням учасників асоціація може бути уповноважена представляти їх інтереси у відносинах з органами

Асоційовані підприємства (господарські організації) – це група суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі та/або управлінні.

Банківською таємницею є інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту.

Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнання судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Боржник – суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами. У тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

В силу **застави** кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого

заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника.

вартісний характер результатів господарської діяльності, що мають цінову визначеність.

Види або способи забезпечення виконання господарських зобов'язань – це передбачені законом або договором спеціальні засоби, призначенням яких є додаткове стимулювання боржника до належного виконання ним свого зобов'язання за головним (основним) зобов'язанням, а в разі невиконання боржником свого зобов'язання – слугують засобами задоволення законних вимог кредитора.

Виробничим кооперативом визнається добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі у його діяльності.

Відносини власності – це суспільні відносини, що виникають у зв'язку і з приводу привласнення матеріальних благ.

Відповідачами – є підприємства та організації, яким пред'явлено позовну вимогу.

Відшкодування збитків – це відновлення майнового стану учасника господарських правовідносин за рахунок іншого суб'єкта – правопорушника.

влади, іншими підприємствами та організаціями.

Власність економічна – це економічне панування суб'єкта над об'єктом, що належить йому, використання суб'єктом цих об'єктів своєю владою і у власних інтересах.

Власність юридична – це комплекс врегульованих законодавством суспільних відносин щодо володіння, користування, розпорядження певним майном та різними ресурсами, що дозволяють власнику самостійно визначати долю цього майна та ресурсів, і розподіляти витрати та доходи або прибутки, які виникли при цьому.

Внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

Вступна частина рішення господарського суду – має містити найменування господарського суду, номер справи, дату прийняття рішення, найменування сторін, ціну позову, прізвище судді (суддів), представників сторін, прокурора та інших осіб, які брали участь у засіданні, посади цих осіб.

Господарське об'єднання – об'єднання підприємств, утворене за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність. Господарські

об'єднання діють на основі установчого договору та/або статуту, який затверджується їх засновниками.

Господарське законодавство – це сукупність нормативно–правових актів, які регулюють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та щодо керівництва (в т.ч. організації) такою діяльністю.

Господарське правопорушення – це протиправна дія або бездіяльність учасників господарських відносин, яка не відповідає вимогам норм господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного учасника, порушує суб'єктивні права іншого учасника господарських відносин або третіх осіб.

Господарський договір можна визначити як засноване на угоді сторін і зафіксоване у встановленій законом формі зобов'язальне правовідношення між суб'єктами господарювання та негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами, змістом якого є взаємні права і обов'язки сторін у сфері господарювання.

Господарський суд – спеціалізований судовий орган в системі судів загальної юрисдикції, що здійснює правосуддя в господарських відносинах.

Господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько–господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управлена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та / або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.

Господарські правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, котрі виникають у сфері господарювання щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та / або організації/ керівництва такою діяльністю, характеризуються особливим суб'єктним складом, а також поєднанням організаційних та майнових елементів.

Господарські спори – спори, що виникають при укладанні, зміні, припиненні та виконанні господарських договорів, а також спори, що виникають при погодженні стандартів і технічних умов, встановленні цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт) та деякі інші, які впливають з договорів і угод, укладених між юридичними особами.

Господарсько–виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності.

Господарсько–правова відповідальність – це майново–організаційні за змістом і юридичні за формою заходи впливу на економічні інтереси учасників господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення.

Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців – це засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені цим Законом, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

Державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном згідно з цим Кодексом та іншими законами, прийнятими відповідно до цього Кодексу.

Державне унітарне підприємство утворюється компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління.

Державне (комунальне) господарське об'єднання – об'єднання підприємств, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання), або рішенням компетентних органів місцевого самоврядування.

Державний реєстратор – посадова особа, яка відповідно до цього Закону від імені держави здійснює державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

Джерелами формування майна суб'єктів господарювання є: грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції (робіт, послуг); доходи від цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів ; кредити банків та інших кредиторів; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян; інші джерела, не заборонені законом.

Дискредитацією суб'єкта господарювання є поширення у будь–якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, у тому

числі щодо його товарів, які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання.

До **складу збитків**, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом.

Економічна безпека – це сукупність організаційно–правових, техніко–економічних інформаційно–аналітичних та інших методів, спрямованих на усунення потенційних загроз та створення умов для ефективного функціонування суб'єктів господарювання, відповідно цілей та завдань, визначених в установчому документі.

Економічна конкуренція (конкуренція) – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку.

Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців (далі – Єдиний державний реєстр) – автоматизована система збирання, накопичення, захисту, обліку та надання інформації про юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

За договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

За договором оренди одна сторона (орендодавець) передає другій стороні (орендареві) за плату на певний строк у користування майно для здійснення господарської діяльності.

За договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити ввіреній їй другою стороною (вантажовідправником) вантаж до пункту призначення в установленій законодавством чи договором строк та видати його уповноваженій на одержання вантажу особі (вантажоодержувачу), а вантажовідправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.

За договором підряду на капітальне будівництво одна сторона (підрядник) зобов'язується своїми силами і засобами на замовлення другої

сторони (замовника) побудувати і здати замовникові у встановлений строк визначений договором об'єкт відповідно до проектно–кошторисної документації або виконати зумовлені договором будівельні та інші роботи, а замовник зобов'язується передати підряднику затверджену проектно–кошторисну документацію, надати йому будівельний майданчик, прийняти закінчені будівництвом об'єкти і оплатити їх.

За договором поставки одна сторона – постачальник зобов'язується передати (поставити) у зумовлені строки (строк) другій стороні – покупцеві товар (товари), а покупець зобов'язується прийняти вказаний товар (товари) і сплатити за нього певну грошову суму.

Завдатком є грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторіві боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання.

Загальна позовна давність – встановлюється тривалістю у три роки.

Заходи досудового врегулювання господарського спору – сторони застосовують між собою, якщо це обумовлено договором, а також у випадках, передбачених Господарським процесуальним кодексом.

Зловживанням монополюним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монополюне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

Зміст господарського договору – становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства.

Зміст позову – вид судового захисту, за яким позивач звертається до суду.

Іноземним підприємством є унітарне або корпоративне підприємство, створене за законодавством України, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб.

Інформація – відомості в будь–якій формі й вигляді та збережені на будь–яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно–, відео–, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь–які інші публічно оголошені чи документовані відомості.

Істотними умовами господарського договору слід вважати умови, які містяться у проекті договору або у протоколі розбіжностей, складеному адресатом оферти в порядку, передбаченому статтею 181 ГК.

Казенне підприємство – це таке державне унітарне підприємство, яке діє на базі відокремленої частини державної власності, що не підлягає приватизації, без поділу її на частини, створюється за рішенням Кабінету Міністрів України і входить до сфери управління органу, уповноваженого управляти відповідним державним майном.

Касаційна скарга (подання) – подається (вноситься) до Вищого господарського суду України через місцевий чи апеляційний господарський суд, який прийняв оскаржуване рішення чи постанову.

Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники).

Комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Компетентний суд – місцевий загальний суд чи місцевий господарський суд за місцем розгляду справи третейським судом.

Компетентний орган – орган управління юридичної особи, який відповідно до її статуту чи положення має право приймати рішення про утворення постійно діючого третейського суду, затверджувати Положення про постійно діючий третейський суд, регламент третейського суду та списки третейських суддів.

Комунальне унітарне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління.

Конкурсні кредитори – це кредитори за вимогами до боржника, які виникли до порушення провадження у справі про банкрутство та вимоги яких не забезпечені заставою майна боржника. До конкурсних кредиторів відносяться також кредитори, вимоги яких до боржника виникли внаслідок правонаступництва за умови виникнення таких вимог до порушення провадження у справі про банкрутство.

Консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково–технічних, будівельних проектів

тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення мети його створення консорціум припиняє свою діяльність.

Концерном визнається статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну наділяють його частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну.

Копіюванням зовнішнього вигляду виробу є відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Кредитор – юридична або фізична особа, яка має у встановленому порядку підтвержені документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, щодо виплати заборгованості із заробітної плати працівникам боржника, а також органи державної податкової служби та інші державні органи, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів (обов'язкових платежів).

Ліквідатор – фізична особа, яка організовує здійснення ліквідаційної процедури та забезпечує задоволення визнаних вимог кредиторів. Порядок його призначення і вимоги ті самі, що передбачені щодо керуючого санацією.

Ліквідаційна комісія (її склад) – призначається господарським судом за клопотанням ліквідатора, погодженим з комітетом кредиторів.

Ліквідація – припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна.

Ліцензіат – суб'єкт господарювання, який одержав ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Ліцензійні умови – установлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України за умови виконання ліцензійних умов.

Ліцензування – видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за дотриманням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Майново–господарськими – визнаються цивільно–правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Майном у ГКУ – визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Методи правового регулювання господарських відносин – це застосовувані законодавцем способи правового оформлення господарських відносин відповідно до їхніх властивостей і цілей правового регулювання, що відображають взаємне становище сторін, порядок прийняття ними юридично значущих рішень, характер юридичної відповідальності у випадку порушення і способи юридичного захисту прав та законних інтересів сторін.

Мирова угода – домовленість між боржником та кредитором (групою кредиторів) про відстрочку та (або) розстрочку платежів або припинення зобов'язання за угодою сторін.

Міжнародний комерційний арбітражний суд є самостійною постійно діючою арбітражною установою (третейським судом), що здійснює свою діяльність згідно з Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

Місце проживання фізичної особи – житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо) у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово, що знаходиться за певною адресою, за якою здійснюється зв'язок з фізичною особою – підприємцем.

Місцезнаходження юридичної особи – адреса органу або особи, які відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступають від її імені (далі – виконавчий орган).

Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35 відсотків, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції.

невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання.

Недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності. Закон застосовується до відносин, у яких беруть

участь суб'єкти господарювання у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, у тому числі у разі вчинення ними дій за межами України, якщо ці дії мають чи можуть мати негативний вплив на конкуренцію на її території, якщо інше не встановлено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Некомерційна господарська діяльність здійснюється з метою задоволення певних суспільних потреб незалежно від прибутковості такої діяльності: отримання прибутку від такої діяльності відіграє другорядну роль (такою є діяльність частини казенних, експериментальних та інших планово-збиткових підприємств, які фінансуються за рахунок держави).

Некомерційне господарювання — це самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку.

Неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання.

Неправомірним використанням товару іншого виробника є введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи.

Непрямі докази – які прямо не вказують на обставини, а встановлюють побічні факти, які в сукупності дозволяють зробити правильний висновок про обставини у справі (квитанція про поштовий переказ тощо).

Неустойкою (штрафом, пенєю) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання.

Новація – це угода про заміну одного зобов'язання іншим між тими самими сторонами, якщо така заміна не суперечить обов'язковому акту, на підставі якого виникло попереднє зобов'язання.

Об'єднання м підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Ознаки господарської діяльності: особливий суб'єкт ний склад (господарську діяльність здійснюють суб'єкт и господарювання); особлива сфера здійснення господарської діяльності — сфера суспільного виробництва;

Окрема ухвала – виноситься господарським судом при виявленні під час вирішення господарського спору порушення законності або недоліків у діяльності підприємства, установи, організації, державного чи іншого органу.

Оперативно–господарські санкції – це передбачені законодавством заходи економічного впливу кредитора на господарюючого суб'єкта–боржника (правопорушника), спрямовані на попередження або зменшення втрат кредитора від порушень боржника.

Описова частина рішення господарського суду – має містити стислий виклад вимог позивача, відзиву на позовну заяву, заяв. Пояснень і клопотань сторін та їх представників, інших учасників господарського процесу, опис дій, виконаних господарським судом (огляд та дослідження доказів і ознайомлення з матеріалами безпосередньо в місці їх знаходження).

Орган ліцензування – орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноважений виконавчий орган рад для ліцензування певних видів господарської діяльності.

Органи Антимонопольного комітету України – Антимонопольний комітет України, постійно діючі та тимчасові адміністративні колегії Антимонопольного комітету України, державний уповноважений Антимонопольного комітету України, адміністративні колегії територіальних відділень Антимонопольного комітету України.

Організаційно–господарськими визнаються господарські зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно–господарських повноважень, в силу яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько–господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Орендним підприємством визнається підприємство, створене орендарем на основі цілісного майнового комплексу існуючого державного або комунального підприємства чи майнового комплексу виробничого структурного підрозділу (структурної одиниці) цього підприємства з метою здійснення підприємницької діяльності.

Основними засобами державного регулювання господарської діяльності є: державне замовлення, державне завдання; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Основу правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність, становлять право власності та інші речові права – право господарського відання, право оперативного управління.

Оферент – сторона, надсилає пропозицію про укладання договору.

Оферта – надсилання пропозиції про укладання договору.

Патентування підприємницької діяльності – дії, пов'язані з реалізацією обов'язку господарюючого суб'єкта одержати спеціальний дозвіл (патент) на заняття видом діяльності, що визначений законом, і повноважень компетентних державних органів щодо видачі такого дозволу.

Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Письмові докази – це документи, і матеріали, які містять відомості про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Під господарською діяльністю у Господарському кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Під організаційно–господарськими відносинами розуміють відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно–господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

Під правовим режимом майна суб'єктів господарювання розуміють встановлені правовими нормами структуру цього майна, порядок його придбання (формування), використанні і вибуття, а також звернення на нього стягнення кредиторів.

Підвідомчість – коло справ, розгляд і вирішення яких належить до компетенції того чи іншого органу, в нашому випадку – господарського суду.

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання та створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково–дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом та іншими законами.

Підприємством колективної власності визнається корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників).

Підприємством з іноземними інвестиціями визнається підприємство, створене відповідно до вимог ГКУ, в статутному капіталі якого не менш як десять відсотків становить іноземна інвестиція, набуває статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс.

Підстава позову – обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги. Цими обставинами можуть бути лише юридичні факти, тобто такі факти, які тягнуть за собою певні правові наслідки: виникнення, зміну чи припинення правових відносин. Це не є доказами по справі.

Підставою господарсько–правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання.

Підсудність – це сукупність справ, що підлягають розгляду і вирішенню по суті в тій чи іншій ланці судової системи або в тому чи іншому суді.

Плата за ліцензію – разовий платіж, що вноситься суб'єктом господарювання за одержання ліцензії.

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Позивачами – є підприємства та організації, що подали позов або в інтересах яких подано позов про захист порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу.

Позов – це процесуальний засіб порушення справи.

Позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Порівняльною є реклама, що містить порівняння з товарами, роботами, послугами чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Поточні кредитори – кредитори, за вимогами до боржника, які виникли після порушення провадження у справі про банкрутство.

Право власності – це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження майном.

Право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених Господарським кодексом та іншими законами.

Право притримання – кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторів пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання.

Правовий статус юридичних осіб визначається через їх компетенцію, тобто права і обов'язки цих осіб, зафіксовані в чинному законодавстві.

Правові презумпції – специфічні норми права, які передбачають відповідні факти і правила поведінки, що базуються на більшій мірі достовірності і досвіді, перевіреному фактами.

Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Правом оперативного управління у Господарському кодексі визнається речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених Господарським кодексом та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом).

Предмет позову – матеріально–правова вимога до відповідача, що якої суд повинен винести рішення. Ця вимога повинна нести правовий характер, тобто бути урегульованою нормами матеріального права, а також бути підвідомчою суду.

Предмет регулювання ГКУ – кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Преюдиціальні факти – факти, встановлені рішенням господарського суду (іншого органу, який вирішує господарські спори) під час розгляду однієї справи, не доводяться знову при вирішенні інших спорів, в яких беруть участь ті самі сторони.

Приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкт а господарювання – юридичної особи.

Принципи господарсько–правової відповідальності: – потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; – сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі; – у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

Принципи, на яких здійснюється господарська діяльність: забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання; свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом; вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України; обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави;

захист національного товаровиробника; заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

Природна монополія – стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари.

Прострочення боржника – боржник, який прострочив виконання господарського зобов'язання, відповідає перед кредитором (кредиторами) за збитки, завдані простроченням, і за неможливість виконання, що випадково виникла після прострочення.

Прострочення кредитора – кредитор вважається таким, що прострочив виконання господарського зобов'язання, якщо він відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником, або не виконав дій, що передбачені законом, іншими правовими актами, або впливають із змісту зобов'язання, до вчинення яких боржник не міг виконати свого зобов'язання перед кредитором.

Прямі докази – які безпосередньо вказують на факт, що має значення для справи (розписка, акт тощо).

Реєстраційна картка – документ встановленого зразка, який підтверджує волевиявлення особи щодо внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

Реєстраційна справа – папка організаційно–облікового типу з документами або комп'ютерними файлами, що подаються державному реєстратору відповідно до закону.

Резолютивна частина рішення господарського суду – має містити висновок про задоволення позову або про відмову в позові повністю чи частково по кожній із заявлених вимог.

Речові докази – це предмети, що своїми властивостями свідчать про обставини, які мають значення для правильного вирішення спору.

Рішення господарського суду – приймає господарський суд при вирішенні господарського спору по суті (задоволення позову, відмова в позові повністю або частково), викладається у письмовій формі та підписується всіма суддями, які брали участь у засіданні. Рішення господарського суду ухвалюється іменем України і складається із вступної, описової, мотивувальної і резолютивної частин.

Розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов – рішення органу ліцензування про необхідність усунення ліцензіатом у встановлені строки порушень ліцензійних умов.

Розпорядження про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування – рішення спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування про необхідність усунення органом ліцензування в установлені строки порушень законодавства у сфері ліцензування.

Санація боржника – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово–господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно–правової виробничої структури боржника.

Свідоцтво про державну реєстрацію – документ встановленого зразка, який засвідчує факт внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію юридичної особи або фізичної особи–підприємця.

Система господарського законодавства – це розташування господарсько–правових актів з урахуванням їх зв'язків і властивостей.

Склад учасників господарського процесу – сторони, треті особи, прокурор, інші особи, які беруть участь у процесі у випадках, передбачених Господарським процесуальним кодексом.

Спеціалізований друкований засіб масової інформації – видання спеціально уповноваженого органу з питань державної реєстрації, в якому відповідно до цього Закону публікуються відомості з Єдиного державного реєстру.

Спеціальна позовна давність – може встановлюватися законом для окремих видів вимог: вона є скороченою або більш тривалою порівняно із загальною позовною давністю.

Споживча кооперація в Україні – система самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств та установ цих організацій, яка є самостійною організаційною формою кооперативного руху.

Сторонами в судовому процесі (позивачами і відповідачами) – можуть бути підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземці), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності.

Сторони третейського розгляду (далі – сторони) – позивач та відповідач. Позивачами є фізичні та юридичні особи, що пред'явили позов про захист своїх порушених чи оспорюваних прав або

охоронюваних законом інтересів. Відповідачами є фізичні та юридичні особи, яким пред'явлено позовні вимоги.

Страхування – це вид цивільно–правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Строк – це певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Він визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами.

Строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. На зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше. Закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору.

Суб'єкт банкрутства (банкрут) – боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена господарським судом. Суб'єктами банкрутства не можуть бути відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо).

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Сферу господарських відносин становлять господарсько–виробничі, організаційно–господарські та внутрішньогосподарські відносини.

Схиленням до бойкоту суб'єкта господарювання є спонукання його конкурентом іншої особи, безпосередньо або через іншу особу, до відмови від установаження договірних зв'язків із цим суб'єктом господарювання, до невиконання (розірвання) або виконання неналежним чином договірних зобов'язань перед цим суб'єктом господарювання.

Схиленням постачальника до дискримінації покупця (замовника) є спонукання постачальника конкурентом покупця (замовника), безпосередньо або через іншу особу, до застосування постачальником до покупця (замовника) невігідних умов у господарській діяльності порівняно з цим чи іншими конкурентами покупця (замовника).

Термін – це певний момент у часі, з настанням якого пов’язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Він визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати.

Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов’язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов’язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов’язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Торговий патент – це державне свідоцтво, яке засвідчує право суб’єкта підприємницької діяльності чи його структурного (відокремленого) підрозділу займатися зазначеними у цьому Законі видами підприємницької діяльності.

Третейська угода – угода сторін про передачу спору на вирішення третейським судом.

Третейський розгляд – процес вирішення спору і прийняття рішення третейським судом.

Третейський суд – недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та /або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин.

У **мотивувальній частині рішення господарського суду** – вказуються обставини справи, встановлені господарським судом; причини виникнення спору; докази, на підставі яких прийнято рішення; зміст письмової угоди сторін, якщо її досягнуто; доводи, за якими господарський суд відхилив клопотання і докази сторін; законодавство, яким господарський суд керувався, приймаючи рішення; обґрунтування відстрочки або розстрочки виконання рішення.

Умисним банкрутством – визнається стійка неплатоспроможність суб’єкта підприємництва, викликана цілеспрямованими діями власника майна або посадової особи суб’єкта підприємництва, якщо це завдало істотної матеріальної шкоди інтересам держави, суспільства або інтересам кредиторів, що охороняються законом.

Ухвала – виноситься господарським судом, якщо господарський спір не вирішується по суті (відкладення розгляду справи, зупинення, припинення провадження у справі, залишення позову без розгляду тощо).

Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно–господарські повноваження на основі відносин власності.

Фермерське господарство є формою підприємництва громадян з метою виробництва, переробки та реалізації товарної сільськогосподарської продукції. Членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом, угодою).

Фіктивним банкрутством – визнається завідомо неправдива заява суб'єкта підприємництва до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Встановивши факт фіктивного банкрутства, тобто фактичну платоспроможність боржника, суд відмовляє боржникові у задоволенні заяви про визнання банкрутом і застосовує санкції, передбачені законом.

Форма договору – спосіб зовнішнього виявлення волі учасника на вчинення договору.

Функції господарсько–правової відповідальності – це напрямки її дії, той господарський результат, що настає в результаті застосування господарсько–правової відповідальності.

Холдингова компанія – публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності).

Цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

Штрафні санкції – це господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

НАВЧАЛЬНІ ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Під господарською діяльністю у Господарському кодексі України розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері:
 - a) суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність
 - b) захисту прав підприємців та законодавчої ініціативи
 - c) споживання матеріальних та духовних благ
 - d) накопичення і зберігання матеріальних та фінансових ресурсів.

2. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів з метою одержання прибутку є:
 - a) підприємництвом
 - b) некомерційною господарською діяльністю
 - c) державним регулюванням економіки
 - d) менеджментом.

3. Сферу господарських відносин становлять:
 - a) господарсько–виробничі, організаційно–господарські та внутрішньогосподарські відносини
 - b) лише господарсько–виробничі відносини
 - c) лише організаційно–господарські відносини
 - d) лише внутрішньогосподарські відносини.

4. Майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності є:
 - a) внутрішньогосподарськими
 - b) організаційно–господарськими
 - c) господарсько–виробничими
 - d) товарними.

5. Відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно–господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю за Господарським кодексом України, є:
 - a) організаційно–господарськими
 - b) внутрішньогосподарськими
 - c) господарсько–виробничими
 - d) товарними.

6. Відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами, є:

- a) господарсько–виробничими
- b) внутрішньогосподарськими
- c) товарними
- d) організаційно–господарськими.

7. Суб'єктами господарювання визнаються:

- a) учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством
- b) фізичні та юридичні особи, що здійснюють господарську діяльність у межах діючого законодавства України
- c) усі категорії працівників, що здійснюють господарську діяльність не заборонену законом
- d) лише підприємства, установи та організації, що мають власне майно, статут, баланс, здійснюють бухгалтерський облік та мають розрахункові рахунки в банках.

8. Суб'єктами господарювання є:

- a) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, господарські організації, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку
- b) лише громадяни України, які здійснюють господарську діяльність в межах діючого законодавства
- c) лише фізичні та юридичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність
- d) усі працівники підприємств, установ та організацій, які працюють на основі трудового законодавства.

9. До суб'єктів господарювання відносяться:

- a) лише юридичні особи, що здійснюють підприємницьку діяльність згідно з законодавством України
- b) господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління, мають статус юридичної особи чи фізичної особи–підприємця
- c) лише працівники підприємств, організацій та установ
- d) лише власники підприємств, організацій та установ.

10. Суб'єкт господарювання може бути утворений:

- a) за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а також за рішенням інших органів, організацій і громадян у випадках, спеціально передбачених законодавством
- b) лише за рішенням державних органів влади та місцевого самоврядування
- c) лише з дозволу державних органів виконавчої влади
- d) лише за рішенням суду.

11. Установчими документами суб'єкта господарювання є:

- a) штатний розпис працівників, посадові інструкції, правила внутрішнього розпорядку суб'єкта господарювання
- b) свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта господарювання, ліцензії та патенти на здійснення відповідних видів господарської діяльності
- c) рішення про його утворення, засновницький договір, статут суб'єкта господарювання
- d) закони та державні нормативно-правові акти, що регулюють господарську діяльність в Україні.

12. Утворити суб'єкт господарювання засновники зобов'язуються:

- a) у статуті
- b) у засновницькому договорі
- c) у трудовому договорі
- d) в заяві на державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності.

13. Забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальної спрямованості економіки, недопущення використання власності на шкоду людині і суспільству, а також право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, є складовою:

- a) Конституційних основ правового господарського порядку в Україні
- b) принципів підприємництва
- c) державним регулюванням економіки
- d) принципів господарювання.

14. До загальних принципів господарювання в Україні відносяться:

- a) забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання, свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом
- b) вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України та захист національного товаровиробника

- с) обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємництві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави, заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини
- д) усі наведені принципи.

15. Які з наведених способів можуть бути використані державою для захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів?

- а) відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання
- б) припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення
- с) присудження до виконання обов'язку в натурі, відшкодування збитків, застосування штрафних санкцій
- д) будь-який із наведених способів за рішенням суду.

16. Чи є учасниками відносин у сфері господарювання суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності?

- а) так
- б) так, але лише у випадках порушення прав споживачів
- с) так, але лише у випадках здійснення ними підприємницької діяльності.

17. Основу майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність, становлять:

- а) економічна свобода (право вибору сфери діяльності, форми господарювання, постачальників та покупців, форми найму та оплати праці працівників тощо)
- б) право власності та інші речові права (право господарського відання, право оперативного управління, а також право оперативного використання майна)
- с) боргові зобов'язання держави
- д) закони природи та суспільства.

18. На основі якого права суб'єкт господарювання, який здійснює господарську діяльність на свій розсуд, одноосібно або спільно з іншими суб'єктами володіє, користується і розпоряджається належним йому (їм) майном, у тому числі має право надати майно іншим суб'єктам для використання його на праві господарського відання чи на праві оперативного управління?
- a) на основі права власності
 - b) на основі права господарського відання
 - c) на основі права оперативного управління
 - d) на основі права користування майном.
19. Власник майна має право одноосібно або спільно з іншими власниками особисто або через уповноважені ним органи з метою здійснення підприємницької діяльності заснувати господарські організації, закріплюючи за ними належне йому майно на основі:
- a) права оперативного управління
 - b) права користування майном
 - c) права власності та права господарського відання
 - d) права свободи вибору виду економічної діяльності.
20. Чи має право власник майна здійснювати організаційно–установчі повноваження на основі належних йому корпоративних прав?
- a) так
 - b) ні
 - c) ні, лише за рішенням органів місцевого самоврядування
 - d) ні, лише за рішенням користувача його майном.
21. У якому випадку право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна?
- a) у будь–якому випадку, в тому числі без згоди власника майна
 - b) лише за згодою власника у випадках, передбачених Господарським кодексом України та іншими законами
 - c) при втраті власником документів, що підтверджують його право власності на відповідне майно
 - d) при відмові власника майна надати суб'єкту підприємництва право володіти, користуватися чи розпоряджатися його майном.
22. Чи має право власник майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва, здійснювати контроль за використанням та збереженням належного йому майна

безпосередньо або через уповноважений ним орган, не втручаючись в оперативно–господарську діяльність підприємства?

- a) так
- b) ні
- c) ні, лише за рішенням суб'єкта підприємництва, що отримав майно в користування
- d) ні, лише за рішенням органів місцевого самоврядування.

23. Чи має право суб'єкт підприємництва, який здійснює господарську діяльність на основі права господарського відання, на захист своїх майнових прав від власника цього майна?

- a) так
- b) ні
- c) лише з дозволу голови районної державної адміністрації
- d) лише з дозволу голови місцевого органу самоврядування.

24. Майно підприємства становлять:

- a) усі цінності, що є приватною власністю засновників підприємства та їх сімей
- b) цінності, вартість яких відображається в самотійному балансі підприємства
- c) лише уречевлені матеріальні цінності
- d) власні та отримані в тимчасове користування матеріальні цінності.

25. Одним із джерел формування майна підприємства є:

- a) державні податки та обов'язкові збори
- b) несплачена заробітна плата працівників
- c) нарахування на заробітну плату
- d) кредити банків та інших кредиторів.

26. Правом оперативного управління у Господарському кодексі України визнається:

- a) речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником чи уповноваженим ним органом для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених Господарським кодексом України та іншими законами, а також власником цього майна чи уповноваженим ним органом
- b) речове право суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна
- c) право здійснювати управління працівниками та майном в межах,

наданих власником повноважень

d) право на отримання заробітної плати та соціальних гарантій в межах, визначених законодавством.

27. Відокремлений підрозділ (структурна одиниця) господарської організації використовує надане йому майно для здійснення господарської діяльності на основі права:

- a) власності
- b) господарського відання
- c) оперативного використання майна
- d) оперативного управління.

28. Суб'єкти господарювання, які здійснюють господарську діяльність на основі права оперативного використання майна:

- a) не можуть мати статусу юридичної особи і реалізують свою господарську компетенцію в межах статусу, визначеного господарською організацією, до складу якої вони входять
- b) зобов'язані набути статус юридичної особи
- c) зобов'язані набути статус фізичних осіб підприємців
- d) зобов'язані набути статус неприбуткової організації.

29. Залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до:

- a) трудових, матеріальних та фінансових ресурсів
- b) основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів
- c) вичерпних і невичерпних ресурсів
- d) зношуваних і незношуваних засобів виробництва.

30. Права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідентів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами, є:

- a) правами господарського відання
- b) правами оперативного управління
- c) правами користування майном
- d) корпоративними правами.

Відповіді на тестові завдання

1. а) суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.
2. а) підприємництвом.
3. а) господарсько–виробничі, організаційно–господарські та внутрішньогосподарські відносини.
4. с) господарсько–виробничими.
5. а) організаційно–господарськими.
6. б) внутрішньогосподарськими.
7. а) учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.
8. а) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, господарські організації, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку.
9. б) господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління, мають статус юридичної особи чи фізичної особи–підприємця.
10. а) за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а також за рішенням інших органів, організацій і громадян у випадках, спеціально передбачених законодавством.
11. с) рішення про його утворення, засновницький договір, статут суб'єкта господарювання.
12. б) у засновницькому договорі.
13. а) Конституційних основ правового господарського порядку в Україні
14. д) усі наведені принципи.
15. д) будь–який із наведених способів за рішенням суду.
16. а) так.
17. б) право власності та інші речові права (право господарського відання, право оперативного управління, а також право оперативного використання майна).
18. а) на основі права власності.
19. с) права власності та права господарського відання.
20. а) так.
21. б) лише за згодою власника у випадках, передбачених Господарським кодексом України та іншими законами.
22. а) так.
23. а) так.

- 24.b) цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства.
- 25.d) кредити банків та інших кредиторів.
- 26.a) речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником чи уповноваженим ним органом для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених Господарським кодексом України та іншими законами, а також власником цього майна чи уповноваженим ним органом.
- 27.c) оперативного використання майна.
- 28.a) не можуть мати статусу юридичної особи і реалізують свою господарську компетенцію в межах статусу, визначеного господарською організацією, до складу якої вони входять.
- 29.b) основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів.
- 30.d) корпоративними правами.

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Поняття та система господарського законодавства України.
2. Господарські правовідносини та суб'єкти господарювання: поняття, зміст, види.
3. Поняття власності і права власності. Форми власності. Види права власності.
4. Майно у сфері господарювання: правовий режим і джерела формування майна суб'єктів господарювання.
5. Підприємництво як вид господарської діяльності: поняття, ознаки, принципи.
6. Некомерційне господарювання: поняття, ознаки і організаційні форми здійснення.
7. Порядок державної реєстрації фізичних осіб–підприємців.
8. Порядок державної реєстрації юридичних осіб.
9. Державне регулювання господарської діяльності: засоби, контроль, нагляд та захист прав суб'єктів господарювання.
10. Ліцензування як засіб державного регулювання господарської діяльності: поняття, правові засади; порядок отримання ліцензії та відповідальність.
11. Поняття, ознаки, організаційно–правові форми та види підприємств як суб'єктів господарювання.

12. Договір у господарській діяльності: істотні умови, порядок укладення, зміни і розірвання.
13. Способи забезпечення виконання господарських зобов'язань.
14. Характеристика окремих видів господарських договорів (купівлі–продажу, поставки, оренди).
15. Казенне підприємство: характерні риси та особливості господарської діяльності.
16. Об'єднання підприємств: поняття, ознаки, види і організаційно–правові форми.
17. Промислово–фінансова група: поняття, характерні риси, особливості господарської діяльності.
18. Холдингові компанії: поняття, характерні риси, особливості створення і здійснення господарської діяльності.
19. Установчі документи господарських товариств: поняття, види, зміст.
20. Поняття, характерні риси, види і порядок створення акціонерного товариства.
21. Органи управління акціонерного товариства: види, порядок формування та їх компетенція.
22. Товариство з обмеженою відповідальністю: поняття, характеристики, органи управління.
23. Повне товариство: поняття, характерні риси і особливості управління і здійснення господарської діяльності.
24. Командитне товариство: поняття, характерні риси, особливості управління і здійснення господарської діяльності.
25. Виробничий кооператив: поняття, характерні риси, органи управління.
26. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Зовнішньоекономічний договір (контракт).
27. Порядок визнання суб'єкта господарської діяльності банкрутом.
28. Антимонопольно–конкурентне законодавство. Прояви недобросовісної конкуренції суб'єктів господарювання.
29. Досудовий порядок реалізації господарсько–правової відповідальності.
30. Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання у господарських судах.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Перелік нормативно–правових актів

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96–ВР. Редакція від 30.09.2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96–вр/page>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436–IV. Редакція від 01.10.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436–15>.
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798–XII. Редакція від 28.08.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798–12>.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341–III. Редакція від 06.10.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341–14>.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435–IV. Редакція від 02.08.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435–15>.
6. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576–XII. Втрата чинності окремих положень від 17.06.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1576–12>.
7. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514–VI. Редакція від 01.10.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/514–17>.
8. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222–VIII. Редакція від 28.09.2017 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222–19>.
9. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659–XII. Редакція від 02.08.2017 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659–12>.
10. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755–IV. Редакція від 28.08.2018 [Електронний ресурс] /

- Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
11. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. Редакція від 07.03.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
 12. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. Редакція від 03.03.2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236/96->.
 13. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. Редакція від 26.07.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/270/96>.
 14. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. Редакція від 04.10.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
 15. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 723/97-ВР. Редакція від 16.01.2004 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/723/97>.
 16. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII. Редакція від 04.04.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
 17. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 № 1701-IV. Редакція від 05.10.2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1701-15>.
 18. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 № 4002-XII. Редакція від 15.12.2017 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4002-12>.
 19. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. Редакція від 10.06.2017 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
 20. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

21. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 р. № 1160–IV. Редакція від 26.11.2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160–15](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15)
22. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 березня 2000 року № 1602–III. Редакція від 02.12.2012 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602–14](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14)
23. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 року № 5007–VI. Редакція 30.01.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007–17](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17)
24. Про стандартизацію: Закон України від 5 червня 2014 року № 1315–VII. Редакція від 04.11.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315–18](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18)
25. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР. Редакція від 04.11.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97>
26. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 року № 1682–III. Редакція від 11.06.2017 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682–14](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14)
27. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121–III. Редакція від 01.10.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121–14](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14)
28. Про кредитні спілки: Закон України від 20 грудня 2001 року № 2908–III. Редакція від 01.01.2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908–14](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14)
29. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3687–XII. Редакція від 05.12.2012 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687–12](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12)
30. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3688–XII. Редакція від 05.12.2012 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688–12](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12).
31. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689–XII. Редакція від 21.05.2015 [Електронний

- ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>
32. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480–IV. Редакція від 24.11.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
33. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року № 2664–III. Редакція від 01.10.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
34. Про концесії: Закон України від 16 липня 1999 року № 997–XIV. Редакція від 25.03.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-14>
35. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96–ВР. Редакція від 27.09.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96>
36. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10 квітня 1992 року № 2269–XII. Редакція від 04.11.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-12>
37. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709–IV. Редакція від 22.08.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
38. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560–XII. Редакція від 18.12.2017 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
39. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22 грудня 1998 року № 331–XIV. Редакція від 04.10.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14>
40. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22 грудня 1998 року № 330–XIV. Редакція від 04.10.2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14>.

Перелік літературних джерел

1. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. – 6–те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 640 с.
2. Господарське право України : підручник : у 2 ч. / [Андрєєва О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін.]. – Х. : Харк. нац. ун–т внутр. справ, 2014.
3. Господарське право : навч. посіб. для підготовки до іспитів / В. С. Мілаш. – 3–те вид., змін. – Х. : Право, 2016. – 332 с.
4. Апаров А.М., Онищенко О.М. Господарське право України. Підручники та навчальні посібники. Том 1: Загальна частина – К: Видавництво «Істина», 2016. – 452 с.
5. Правове забезпечення діяльності господарських організацій (довідник юрисконсульта): навчальний посібник /Д.В. Задихайло, А.О.Олефір, В.М.Пашков. –Х: – Юрайт, 2016. – 528 с.
6. Актуальні питання господарського законодавства : Монографія / М. В. Гаєвець, І. В. Горіславська, Ю. С. Канарик, Л. О. Панькова, Н. А. Поліно, О. П. Світличний, Д. К. Черкашин // за заг. ред. д.ю.н., О. П. Світличного. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2013. – 678 с.
7. Відповідальність суб'єктів господарських відносин. Законодавство, коментар, судова практика / О.А. Бесяневич, В.С. Щербина та ін. коментар; Л.О. Панькова, упорядкування. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 392 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Трегубенко Галина Петрівна

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Комп'ютерна верстка
Г.П. Трегубенко

Редактор Я. В. Новічкова
Коректор І. Л. Петренко

Друк RISO
Обл.–вид. арк.

Редакційно–видавничий відділ
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка
36601, м. Полтава, Першотравневий просп., 24
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 3130 від 06.03.2008

Віддруковано з оригінал–макета РВВ ПолтНТУ